Viaţa nu se explică, ci se trăieşte. Luigi Pirandello

TEZAUR

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

ANUL VII, NR.10 | OCTOMBRIE 2026 | APARE LUNAR

LANSARE DE CARTE MEMORIALUL SIGHET. DE LA IDEE LA FAPTĂ pag. 2-3

REVISTA RAMURI PRIMII ZECE ANI DE APARIȚIE (1905-1914) pag. 10-11

PROGRAMMA TIPOGRAFIEI SF. MITROPOLII (1852) pag. 12

FEMEILE ÎN COMUNISM - ADOPTAREA DECRETULUI 770 DIN 1966 pag. 7

MINIATURA HRISOAVELOR BRÂNCOVENEȘTI pag. 8-9

SF. IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL CA TIPOGRAF, TRADUCĂTOR ŞI UNIFICATOR CULTURAL pag. 4-5

DONAȚIA ACAD. D. N. CIOTORI DOCUMENTE CARTOGRAFICE - SECOLELE XVII - XVIII pag. 6

DOCUMENT DE LA CONSTANTIN BRÂNCOVEANU PENTRU MĂNĂSTIREA TOPOLNIȚA (1694)

La Arhivele Naționale Istorice Centrale, în fondul *Mănăstirea Tismana* (XCIII/56), se află un document, scris în limbile slavonă și română cu caractere chirilice, prin care Constantin Brâncoveanu voievod, domnul Țării Românești, întărește Mănăstirii Topolnița <4> sălașe de țigani. Înscrisul a fost autentificat cu un sigiliu octogonal (18 x 15 mm), imprimat în chinovar, având, în câmp, stema heraldică a Țării Românești: într-un scut în formă de măr, pasărea, cu aripile deschise, corpul conturnat, capul întors spre dreapta, purtând în cioc o cruce latină, așezată vertical, flancată, în partea de sus, la dreapta de soare, la stânga de semilună (crai nou), în partea de jos, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197). Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu un glob crucifer, a cărui cruce, asemănătoare cu cea ținută de pasăre, intră în legendă ca invocaţie simbolică, are pe flancuri două modilioane din ale căror extremităţi superioare ies doi grifoni adosați. În exergă, mărginită la exterior de un octogon liniar, legenda în limba slavonă:

† **IO COSTANDIN B**.*(asa)***RAB V.** *(oe)* **VOD B.***(o)***J***(iiu)* **M**.*(ilostiiu)* **G***(ospodar)* **Z.***(emli)* **U.***(gro)***VL***(a)***H***(i)* († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEŞTI).

Redăm mai jos transcrierea documentului, precum și reproducerile grafice ale cestuia și ale sigiliului ce-l validează.

† Milostïeiu bojïeiu, Ïo Costandin voevod i gospodar zemle Vlahiscoe. Davat gospodstvo mi siïu poveleanïe gospodstva mi sfintïi şi dumnezieştii mănăstiri ce să cheamă Topolniţa, hramul Uspenïia şi părintelui Necodim, egumenul şi tuturor călugărilor câţi vor fi lăcuitori la această sfântă mănăstire, ca să fie sfintïi mănăstiri <4> sălașe de ţigani, un sălaș anume Radul ţiganul Mutulescul cu ţiganca lui şi cu un fecior anume Duda şi cu o fată anume (...) altu sălaș anume Stănciul Mutulescul cu sălașul lui, altu sălaș anume Stanciul feciorul lu Costandin cu sălașul lui, altu sălaș anume Căce<...>lă cu sălașul lui şi cu toţi feciorii lor ce să vor trage dintr-înşii şi iar un ţigan anume P<ă>tru. Pentru că acești ţigani cu sălașele lor, ce scriu mai sus, fost-au ai Hristinïi călugăriţii, care s-au chemat mirenăște numele ei Hârsova, fata Curuii cliucer ot Ciovârnășani, de la părinţii ei şi i-au ţinut pre seama ei, până la vreamea de moartea ei. Dar, când a fost la p<e>trecanïia ei, ia mai-nainte au socotit întru inima ei de au dat şi au închinat aceaste sălașe de ţigani la această sfântă mănăstire să fie de pomeană pentru sufletul ei şi al pă<r>inţilor ei, precum am văzut domnïa mea şi <d>oao zapise ale ei de danïia acestor ţigani <la> mâna părintelui Necodim, egumenul, întărită cu peceatea ei şi cu multe mărt<u>rïi în iscăliţi în zapise şi cu ... tori. Direptu aceaia şi dom<nï>a mea încă am dat această carte a domnïi meale sfintïi mănăstiri Topolniţa, ce iaste mai sus zisă, ca să fie acești ţigani de moşie stătătoare la această sfântă mănăstire, iar răposaţilor cti<t>ori pomenire în veaci.

I ne ot cogojde nepocoleabim, porizmo gospodstva mi. I ispravnic saam reci gospodstva mi.

Pis aprilie 14 dni, leat 7202

† Ïo Costandin voevod, milostïiu bojïiu gospodin.

Io Costandin voevod m.p.>

Lista cuvintelor și expresiilor slavone: milostïeiu Bojïeiu, Ïo Costandin voevod i gospodar zemle Vlahiscoe = din mila lui Dumnezeu, Io Constantin voievod și domn al Țării Românești; davat gospodstvo mi sïiu poveleanïe gospodstva mi = dă domnia mea această poruncă a domniei mele; Uspenïia = Adormirea Maicii Domnului; ot = din, de la; pis =scris;dni=zi,zile;leat=an;ineot cogojde nepocoleabim, porizmo gospodstva mi = și de nimeni neclintit, după zisa domniei mele; i ispravnic saam reci gospodstva mi = și ispravnic însăși spusa domniei mele; Ïo Costandin voevod, milostïu Bojïu gospodin = Io Constantin voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.

Laurenţiu-Ştefan Szemkovics

LANSARE DE CARTE

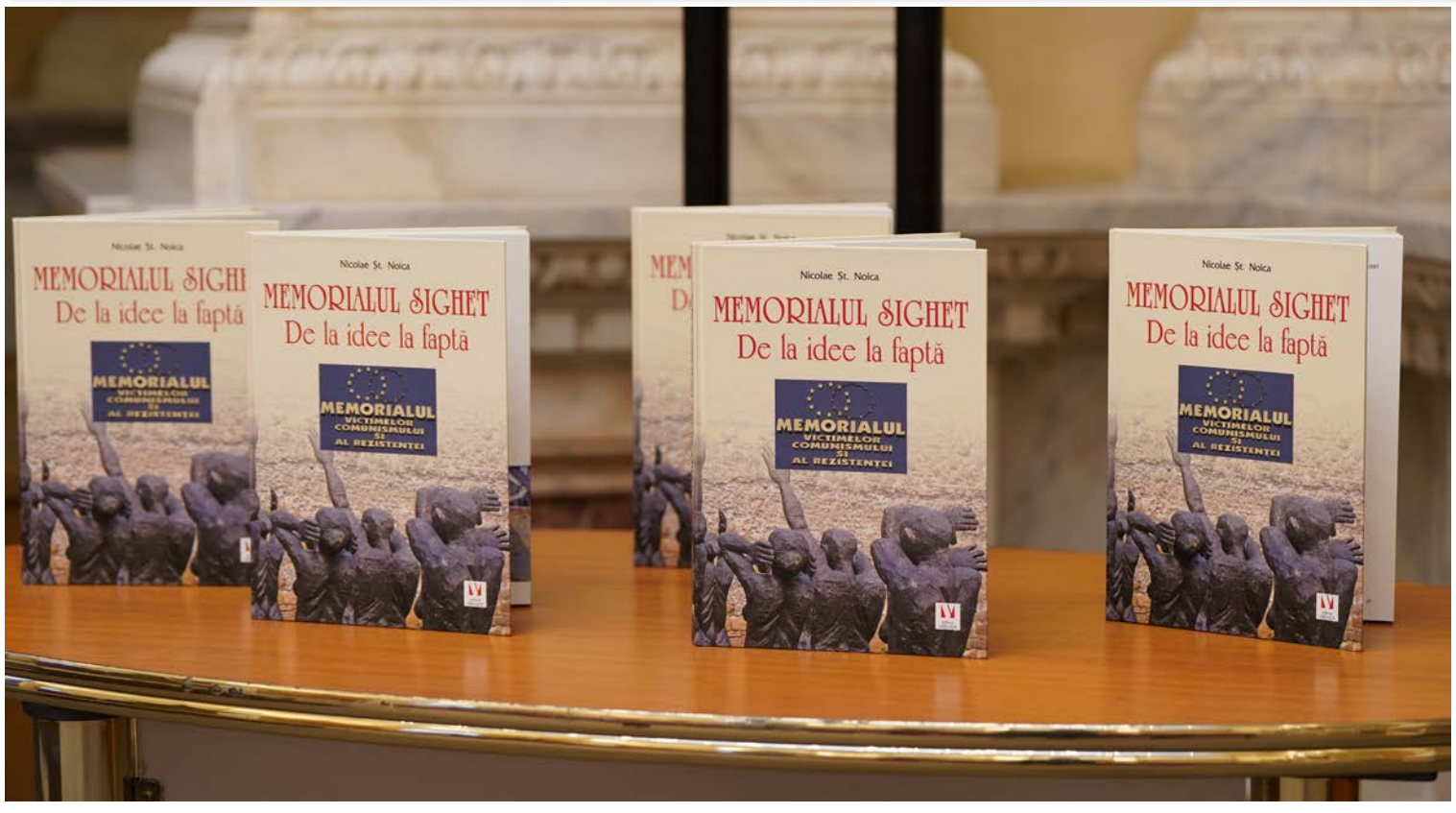

În data de 16 septembrie 2026, în sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României, a avut loc lansarea cărții *Memorialul Sighet. De la idee la faptă*, semnată de prof. ing. Nicolae Noica, director general al Bibliotecii Academiei Române, membru de onoare al Academiei Române.

Cu acest prilej, au luat cuvântul: acad. Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, acad. Marius Andruh, președintele Academiei Române, Ana Blandiana, președinta Fundației Academia Civică, Silvia Colfescu, director al Editurii Vremea, și autorul cărții, prof. ing. Nicolae Noica.

Întâlnirea a fost moderată de către Adrian Vasilescu. În continuarea acestui articol, redăm cuvântarea domnului profesor Nicolae Noica:

„ Doamnelor și domnilor,

Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet împlinește astăzi 33 de ani de la punerea pietrei de temelie. Cei 33 de ani semnifică, în tradiția creștină, jertfa lui Hristos pentru adevăr și pentru oameni. Iar aici, la Sighet, ei ne aduc aminte, mai mult ca oricând, de cei care s-au opus neînfricat unui sistem construit pe minciună, abuz și crimă.

La scara istoriei, trei decenii reprezintă doar o fărâmă de timp. Dar ea a fost suficientă pentru ca Memorialul să devină un reper de neocolit pentru amintirea rezistenţei antitotalitare. Cartea pe care o prezentăm astăzi relatează pas cu pas nașterea și maturizarea acestui proiect ambițios. Sunt prezentate dificultățile începutului, lucrările de restaurare și amenajare a spațiilor, problmele finanțării și, în cele din urmă, finalizarea și inaugurarea ansamblului.

De ce este nevoie de reconstitirea scrisă a unui demers ziditor? Fiindcă supraviețuitorii represunii dispar pe rând dintre noi, iar memoria colectivă are nevoie de o continuă împrospătare.

Construcția care face obiectul volumului a avut parte de un destin agitat. Reorganizarea administrativ-teritorială din anii 1867-1877 a făcut necesară apariția, la Sighet, a unui Palat de Justiție. Acesta urma să adăpostească *tribunalul, procuratura, judecătoria și penitenciarul.*

Proiectul a fost încredințat arhitectului Wagner Gyula. Prezentăm planșele originale procurate de la Arhivele Naționale din Budapesta.

În toamna lui 1896, acum 130 de ani, zidurile erau deja ridicate, iar după numai un an, avea loc inaugurarea oficială, chiar de ziua onomastică a împăratului Franz Joseph. Dar după instalarea comunismului, penitenciarul habsburgic s-a metamorfozat în sinistra închisoare Sighet, locul unor cumplite crime ale regimului.

Mărturii despre temniță și despre tratamentul inuman de care au avut parte cei încarcerați aici, găsim în volumul „Amintiri”, al academicianului C.C. Giurescu, el însuși fost deținut politic între 1950 și 1955. În celule se ținea deliberat becul aprins, pentru a împiedica odihna, hrana era mizerabilă, condiţiile de igienă – îngrozitoare, iar privitul pe fereastră le era interzis deținuților. De multe ori, ei erau pedepsiţi cu şederea în celula „neagra”– o carceră îngustă, fără lumină. Iar pe deasupra, ei trăiau permanent umilințe, abuzuri și violențe din partea gardienilor (amintire). La închisoarea din Sighet, „unitate de muncă specială”, supusă unui secret total și unei paze excepționale, au ajuns reprezentanți de seamă ai României interbelice: 4 foști prim-miniștri, toți președinții partidelor democratice, 5 guvernatori ai Băncii Naționale, zeci de miniștri și secretari de stat, academicieni, precum și episcopi greco-catolici și episcopi romano-catolici. (Cred că, așa cum există celula distrugerii Academiei, ar trebui să existe și o expoziție dedicată guvernatorilor.)

Între 1950 și 1955, aici a funcționat un penitenciar exclusiv politic, cu denumirea de cod „Colonia de muncă Dunărea”, dar botezat de locuitorii orașului „închisoarea miniștrilor”.

Sighetu Marmației a fost, așadar, un laborator al exterminării elitelor țării, peste care s-a încercat aruncarea unei lespezi a uitării. Dar Memorialul nu este numai despre cei care au suferit în temniță, ci despre un întreg popor ținut, vreme de decenii, în frig, foame și frică.

Între anii 1945-1989, aproximativ două milioane de români au fost victime ale comunismului: foști deținuți și deportați politici, cei internați în lagărele de muncă, tineri recruți obligați la munci grele, oameni scoși abuziv din case, cei cărora „dosarul” de cadre le-a blocat afirmarea profesională, oameni închiși fără judecată sau chiar executați.

Teribila închisoare politică de la Sighet a fost desființată în 1977 și trecută în administrarea autorităților locale, devenind spațiu pentru mici ateliere. Neîngrijit, locul atâtor suferințe nemeritate părea condamnat la dispariție.

Însă căderea comunismului i-a schimbat soarta. La inițiativa scriitorilor Ana Blandiana și Romulus Rusan, militanți pentru recuperarea memoriei morale, și prin Fundația Academia Civică, a fost proiectat și realizat aici Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet.

La 29 ianuarie 1993, a fost propus Consiliului Europei proiectul transformării închisorii într-o instituție internațională a memoriei represiunii comuniste. După o riguroasă analiză, Consiliul Europei decide, în mai 1995, să ia sub egida sa Memorialul.

Primele proiecte tehnice pentru transformarea închisorii în Memorial au fost predate Fundației în aprilie 1996, de UMROL Cluj, condus de prof. univ. Mircea Mihăilescu, pentru repararea acoperișului clădirii.

De asemenea, firma ALT DESIGN SRL a predat proiectul pentru realizarea Spațiului de reculegere. Soluția propusă de arhitectul Radu Mihăilescu a fost aleasă în urma unui concurs la care au participat 50 de firme. (Şi mă întreb cu regret oare ce s-a întâmplat la Studiul de fezabilitate pentru Aula Academiei, de s-a prezentat o singură firmă?)

Spațiul de Reculegere reprezintă un ansamblu simetric pe axa est-vest, format dintr-o plantație la nivelul curții și o construcție subterană la care se accede prin intermediul unor rampe înclinate. Subteran a fost amplasată o construcție în formă de vas/clepsidră – secțiune caracteristică, o semielipsă peste care se suprapune un trunchi de con răsturnat. Locul este integrat cosmic prin decupajul central al cupolei, în formă de cruce, deschis spre cer. Încăperea cu diametrul de 7,2 m are în mijloc un amplu lumânărar, ridicat la 60 cm de cota pardoselii, și un loc de stat concentric perimetral. Toate lucrările de amenajare, dar și Spațiul de Reculegere au fost executate de firma STELID Baia Mare.

Muzeul a presupus amenajarea unor săli de expoziție permanente în spațiul central al fostei închisori (celularul) și parțial în aripile laterale

MEMORIALUL SIGHET. DE LA IDEE LA FAPTĂ

– la parter. Au fost realizate cadre de beton armat în locul zidăriilor demolate și arce speciale în sălile de expoziție. Fațadele au fost reamenajate, iar instalațiile electrice, de alimentare cu apă și canalizare au fost atent puse la punct, ca și centrala termică. Inaugurarea Muzeului a avut loc la 20 iunie 1997.

Tot în iunie 1997 a fost inaugurat și Spațiul de Reculegere. Ulterior, firma STELID a continuat reparațiile la tot parterul și etajele clădirii, finalizând și lucrările exterioare și toate instalațiile. Pentru corpul de legătură – intrare, lucrările de execuție au început în luna noiembrie 1998. În doar câteva luni, se terminaseră construcțiile metalice și începeau tencuielile zidăriilor de cărămidă.

O lucrare deosebită a reprezentat-o construcția sălii de conferințe din corpul Parchetului, alcătuită din trei ziduri longitudinale – fațada principală, fațada posterioară și un zid median – precum și patru ziduri transversale, perpendiculare pe fațada principală. Sala și spațiile aferente au fost predate la sfârșitul lunii iunie 1999, pentru simpozionul internațional din acel an. Ulterior, a fost montat grupul de statui „Cortegiul Sacrificaților”, realizat de sculptorul Aurel Vlad. El înfățișează optsprezece siluete umane mergând spre un zid care le închide orizontul, conduse de mâna unui personaj fără cap. Este un simbol pentru cei care au fost conduși spre moarte doar pentru că au rămas fideli conștiinței lor. În anul 1999, Cimitirul Săracilor din Sighet, aflat la câțiva kilometri distanţă, loc în care au fost săpate gropile comune ale deținuților morți în închisoare, a fost restaurat într-un Spaţiu al Memoriei, printr-un proiect peisagistic interesant, realizat tot cu efortul Fundaţiei Academia Civică.

Trebuie subliniat faptul că realizarea întregului ansamblu de la Sighet a fost posibilă doar printr-un efort extraordinar de solidaritate. Fără numeroșii donatori din țară și din străinătate, organizații internaționale, instituții culturale și oameni generoși precum Mișu Cârciog,

sponsorul Spațiului de reculegere, acest proiect ar fi rămas, cel mai probabil, nefinalizat. Statul român a recunoscut abia în 1997 importanța Memorialului, care a devenit „ansamblu de interes național” și a primit finanțare de la Buget.

În paralel cu lupta pentru recunoaștere oficială, s-a purtat și bătălia pentru repararea nedreptăților juridice. Dar, deși societatea civilă și Președinția au cerut o lege de anulare în bloc a condamnărilor politice din perioada comunistă, Ministerul Justiției s-a opus, invocând separația puterilor în stat și propunând o soluție greu de aplicat: recursul în anulare pentru fiecare caz în parte, din sutele consemnate. (Am uitat Justiția și lucrarea sa „dreaptă” din perioada comunistă.)

Cred că este momentul să facem un apel public, clar, scurt și ferm către Parlamentul României, ca în spiritul și în completarea Legii 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989, să fie adoptată o lege specială de reabilitare morală și recunoaștere istorică a victimelor represiunii comuniste care și au găsit sfârșitul în închisoarea de la Sighet. Nu există vreun principiu constituțional care să facă imposibil un asemenea demers legislativ.

Este vorba până la urmă de o restituire publică a demnității acestor persoane pe care regimul comunist a încercat să o suprime în cel mai brutal mod.

Este o datorie istorică morală care a rămas activă și după adoptarea Legii 221/2009 care a dat prevalență mai degrabă componentei de reparație pecuniară, ceea ce în contextul dat nu este suficient.

Ansamblul de la Sighet funcționează astăzi ca loc al memoriei în continuă recuperare. În fiecare celulă transformată în sală de muzeu se găsește un detaliu tematic sau cronologic al chinurilor trăite înăuntrul și în afara zidurilor închisorii. Sunt menționate arestările arbitrare, deportările, distrugerea elitelor, colectivizarea forțată, persecuția Bisericilor, viața plină de privațiuni sub dictatură. Împreună, aceste fragmente compun tabloul unei suferințe colective.

Memorialul a fost vizitat de Regele Mihai în 1997, dar și de Patriarhii Teoctist și Petros al VII-lea al Alexandriei şi a toată Africa.

Fiind primul memorial din lume închinat memoriei victimelor comunismului, ansamblul de la Sighet a fost inclus de Consiliul Europei printre principalele repere ale memoriei continentului, alături de Memorialul de la Auschwitz și de Memorialul Păcii din Normandia. Este o confirmare a faptului că istoria europeană poate fi înțeleasă numai asumând cele mai întunecate capitole ale secolului trecut: nazismul și comunismul.

Cartea pe care o lansăm astăzi onorează un proiect cultural pe care îl apreciem în mod deosebit.

Memorialul de la Sighet predă peste timp lecția demnității și a responsabilității și ne învață că împotriva mutilării istorice se poate lupta prin recuperarea memoriei. Iar adevărul, cum scrie în Evanghelie, este singurul care ne va face liberi.

Dovada interesului pentru această lucrare este faptul că, până în prezent, Memorialul a fost vizitat de peste 2 milioane de persoane, între care foarte mulți tineri.

Nu pot încheia fără a aduce mulțumiri domnului academician Mugur Isărescu, guvernator al BNR, pentru sprijinul acordat și promovarea istoriei noastre, de asemenea, doamnei Ana Blandiana, căreia îi datorăm, alături de regretatul domn Romulus Rusan, realizarea Memorialului Sighet.

Mulțumiri speciale Doamnei profesor arhitect Mariana Croitoru și domnului profesor inginer Ioan Paul. Aprecieri părintelui Leonte.

Se cuvin mulțumiri speciale specialiștilor de la Fundația Academia Civică și Memorialul Sighet, doamnelor Ioana Boca, Virginia Ion, Andreea Dobeș Fürtos, precum și domnilor Petru Iuga și Szabolcs Linzenbold, dar și colegelor Cristina Coman, Cristina Dima și Irina Nicolau.

Mulțumiri Editurii Vremea și Tipografiei Arta Grafică.

Un cuvânt de mulțumire soției mele care mă sprijină de ani buni.

Mulțumesc domnului consilier Adrian Vasilescu pentru tot sprijinul.

Doresc să aduc mulțumiri speciale doamnei ministru Daniela Pescariu pentru sprijinul acordat Memorialului Sighet.

Încheiem cu această HARTĂ A SUFERINȚEI ROMÂNEŞTI pe care nu mai avem dreptul să o uităm.

Vă mulțumesc!”

Nicolae Noica - Director general al Bibliotecii Academiei Române

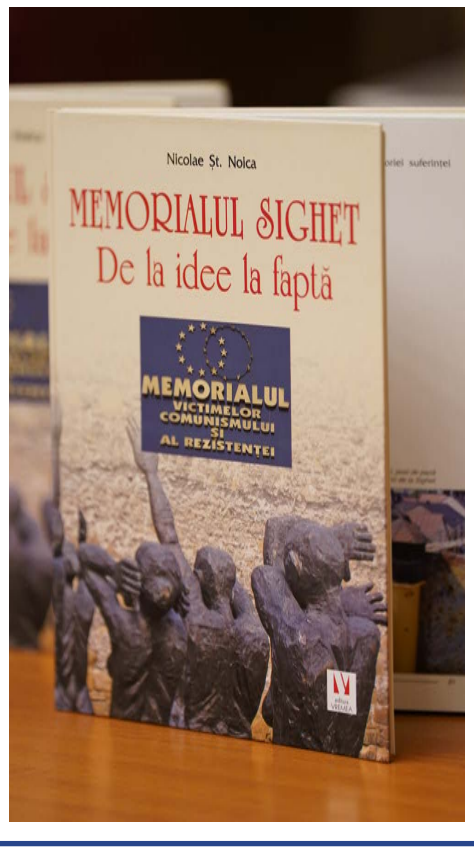

POPOARE DIFERITE CU UN SINGUR CREZ:

În perioada 11-30 septembrie 2026, Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române, a găzduit expoziţia: *Popoare diferite cu un singur Crez: Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul ca tipograf, traducător și unificator cultural.*

Prin expunerea unor cărţi rare şi manuscrise din colecţiile Bibliotecilor Academiei Române şi a Sfântului Sinod s-a propus aducerea în prim-plan a Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul († 1716), punând în lumină geniul său de maestru tipograf, rigoarea traducătorului și vocația sa ecumenică de a edifica punți spirituale și culturale între lumi diferite. Sfântul Antim Ivireanul a unit, sub semnul aceluiași Crez, spațiul georgian natal, Țările Române, Elada și întreaga creștinătate ortodoxă din Imperiul Otoman.

Expoziţia a cuprins numeroase lucrări, adevărate monumente

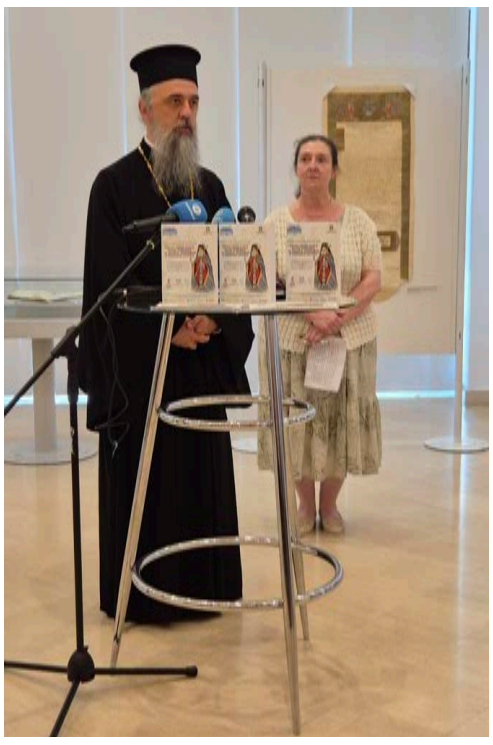

culturale, tipărite în limbile română, greacă, georgiană, arabă și slavonă .

Alături de aceste piese unice, prin bunăvoinţa Arhivelor Naţionale, a fost expus un facsimil după Hrisovul Arhieresc al lui Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Româneşti , pentru aşezământul Mănăstirii Antim din Bucureşti .

La vernisajul expoziţiei au luat cuvântul: Părintele Arhimandrit Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sfântului Sinod şi Carmen Albu, bibliograf al Serviciului Manuscrise, Carte rară din cadrul Bibliotecii Academiei Române.

Redăm în cele ce urmează cuvântările acestora:

„Stimaţi invitaţi, bun venit la vernisajul expoziției: *Popoare unite sub un singur crez: Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul ca tipograf, traducător şi unificator cultural.*

După cum știți, Biblioteca Academiei Române, sub conducerea directorului prof. ing. Nicolae Noica, organizează periodic evenimente culturale și manifestări științifice, pentru a valorifica și a face cunoscute publicului piese din fondurile proprii, adevărate comori ale patrimoniului național și universal.

De data aceasta, în colaborare cu Biblioteca Sfântului Sinod (prin efortul părintelui arhimandrit Policarp Chițulescu, căruia îi mulțumesc pentru deschiderea manifestată în vechea și rodnica cooperare cu Biblioteca Academiei), am ales să expunem vechi tipărituri și manuscrise ale mitropolitului Antim Ivireanul, personalitate marcantă a vieții bisericești și culturale românești și universale, cu impresionante realizări în plan pastoral-misionar, cultural, bisericesc, filologic, tipografic, un adevărat ierarh care a învățat pe credincioșii încredințați spre păstorire prin cuvânt (cunoscute fiind în acest sens *Didahiile* sale), prin activitatea tipografică, editând multe lucrări în limba română (el fiind un promotor al folosirii limbii vernaculare în cultul bisericesc) și prin sprijinirea creștinilor ortodocși din spațiul Imperiului Otoman, din Orient și din Transilvania, lipsiți de mijloace materiale pentru a-și desfășura viața liturgică în condiții proprii și supuși presiunilor altor culte sau religii.

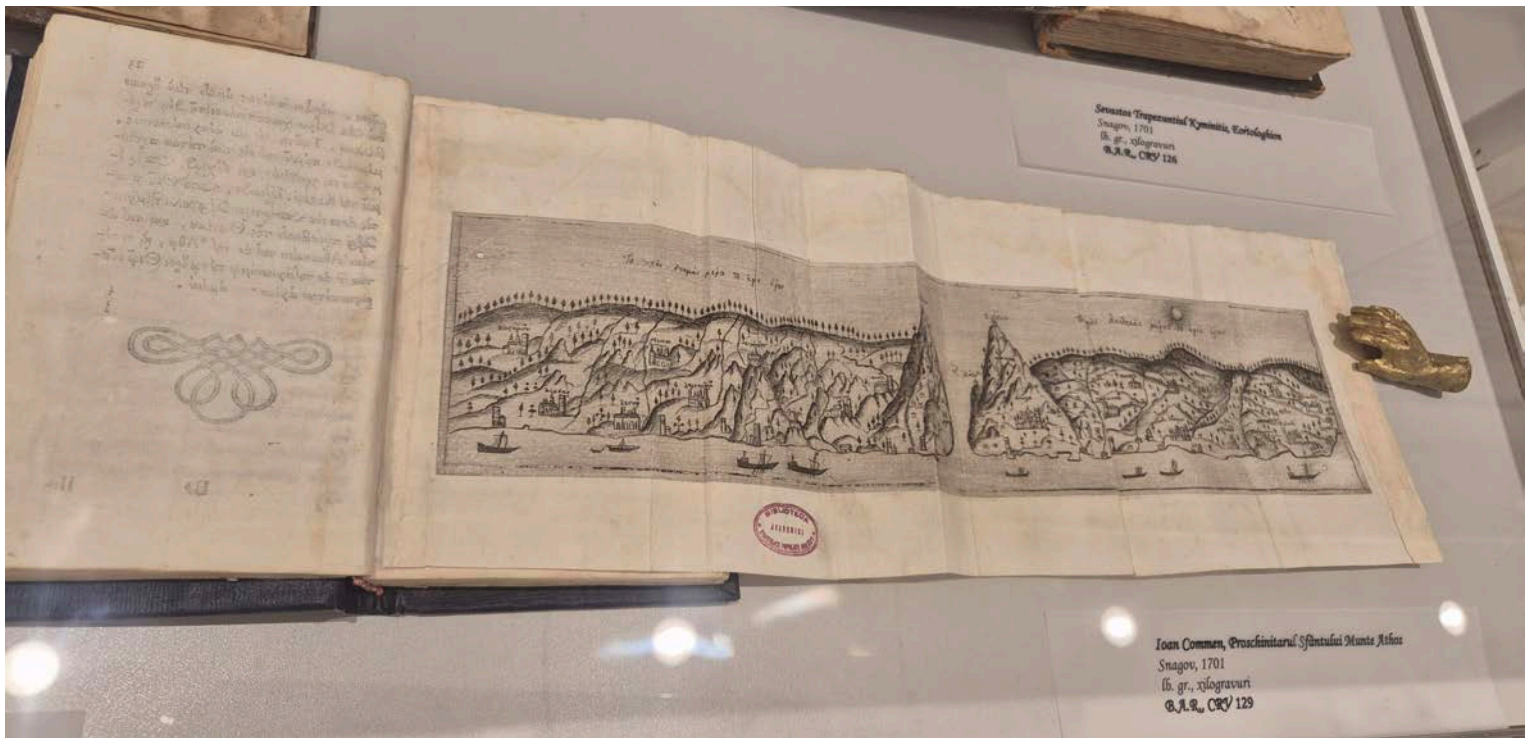

Am expus peste 55 de lucrări în limba română, greacă, slavonă și arabă, tipărite la București (în tipografia domnească, apoi în tipografia m-rii Tuturor Sfinților), Snagov, Râmnic și Târgoviște, cu binecuvântarea, sprijinul său sau din îndemnul ierarhului, acoperind, tematic, sfera cărților de cult (deci pentru uzul liturgic, bisericesc), dogmatice, apologetice, istorice, de filozofie și învățătură. De asemenea, am ales și 4 importante manuscrise românești; de pildă:

Manuscrisul *Didahiilor* lui Antim, „o cărticică, ce să chiamă Didahiar” şi „care iaste a popei Stanciului ot Toţi Sfinţii, scrisă de un ucenic, anume Efrem, cu învăţături foarte frumoase şi de suflet folositoare”, un volum, cu text cu cerneală neagră, cu titluri, colontitluri şi unele iniţale cu roşu şi având frontispicii în peniţă la mai multe file, datat 1722-1724 (f. 80 şi 123).

Prin aceste predici, Antim a avut un rol însemnat în introducerea completă şi definitivă a limbii române în slujbă, creând în acelaşi timp o limbă liturgică românească înţeleasă şi folosită până astăzi. Prin aceste 35 de predici, remarcabile pentru arta cuvântului, Sfântul Antim Ivireanul devine şi un recunoscut orator bisericesc.

De asemenea, o piesă importantă a expoziţiei este *Aşezământul mănăstirii Tuturor Sfinților* (cunoscută în prezent ca m-rea Antim), din 1713 (Ms. rom. 3342), unde sunt prezentate „învăţături pentru Aşezământul cinstitei Mănăstiri a Tuturor Sfinţilor, adică capete 32 întru carele să coprind toată chiverniseala mănăstirii şi rânduiala milelor ce s-au hotărât să se facă pre an la săraci şi la lipsiţi de venitul casei, acum într-acestaş chip aşăzat în zilele prealuminatului şi înălţatului domn Io Costandin B<râncoveanu> Basarab voevod de noi, semeritul mitropolit al Ungrovlahiei AnthimIvireanul, ctitorul, la leat 7221<1713> aprilie 24, în care an s-au început şi zidirea besearecii”. Manuscrisul cuprinzând 35 de file este pur şi simplu o operă de artă, cu titluri şi iniţiale cu roşu, cu miniaturi, frontispicii şi iniţiale în culori, cu blazonul mitropolitului, la f. 4v, cu semnătura lui Antim Ivireanul în aur la f. 31v, iar la f. 6v cu reprezentarea Mănăstirii Antim, ctitoria sa, unde a înființat și o bibliotecă și o tipografie grecească și românească. De asemenea, manuscrisul are şi o frumoasă legătură artistică în piele,datând din aceeaşi perioadă. Manuscrisul a intrat în colecţiile Bibliotecii în decembrie 1907, dăruit fiind de generalul Alexandru Budişteanu.

Un alt manuscris important, 2104, cu un set de reguli, întinse pe 19 file, sau cunoscut ca *Învăţături pentru Aşezământul cinstitei Mănăstiri a Tuturor Sfinţilor, adică capete 32 întru carele să coprind toată chiverniseala mănăstirii şi rânduiala milelor ce s-au hotărât să se facă pre an la săraci şi la lipsiţi de venitul casei, acum într-acestaş chip aşăzat în zilele prealuminatului şi înălţatului domn Io Costandin B<râncoveanu> Basarab voevod de noi, semeritul mitropolit al Ungrovlahiei Anthim Ivireanul, ctitorul, la leat 7221<1713> aprilie 24, în care an, s-au început şi zidirea besearecii*, poate fi şi el vizionat în expoziţie.

Este o copie autentifiată de Mihalache logofătul, dichiul Mitropoliei din Bucureşti, a cărui pecete în fum, lângă semnătură, de la f. 2, 4, 5 şi 6 poartă data 1850. Manuscrisul a făcut parte din biblioteca lui Ghenadie Enăceanu, episcopul Râmnicului.

Menționăm că avem aici, prin bunăvoința conducerii Arhivelor Naționale Istorice Centrale, a directorului Cristian Anița și a d-lui Claudiu-Victor Turcitu, șef-serviciu arhive medievale (cărora le mulțumim pentru ajutor și sprijinul prompt cu care ne-au adus piesa), avem expus și un facsimil după cunoscutul Sul 13, hrisovul arhieresc al mitropolitului Antim, din 20 iulie 1715, pentru așezământul m-rii Antim, iscălit autograf de ierarhul cărturar cu lichid de aur și splendid împodobit, în frontispiciu cu imaginea bisericii, cu icoane și alte miniaturi.

Nu voi prezenta cărțile expuse, pentru a lăsa publicului bucuria de a le descoperi, însă amintesc o mărturie a unui contemporan al lui Antim, anume a secretarului florentin Antonio Maria del Chiaro, care l-a cunoscut pe Antim foarte bine şi caruia îi remarcase nu numai calităţile de tipograf, ci şi de gravor, caligraf şi miniaturist. Astfel, spunea despre români că şi-au însuşit cu uşurinţă arta şi tehnica tipografică: „Am văzut clişee atât în lemn, cât şi în aramă, pentru trebuinţele tipografiei, al cărei director pe timpul meu era monseniorul Antim, arhiepiscop şi mitropolit al Ţării Româneşti, de naţionalitate georgină”. Atrag atenţia şi asupra superbeleor legături şi avem aici prezentate câteva, legături brâncoveneşti, în piele, cu ornamente aurite, după modelul “à l’éventail”, cu structuri ornamentale pe cele două coperte, cu chenare rectangulare concentrice, trasate cu filete dantelate; ornamentate cu reţea vegetală florală, trasată cu ruleta, toate aurite sau argintate, adevărate bijuterii, mărturii alte tehnicii de legătorie dusă la rang de artă. Am expus de asemenea,

SF. IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL CA TIPOGRAF, TRADUCĂOR ŞI UNIFICATOR CULTURAL

selectiv, și câteva lucrări bibliografice despre viața și activitatea ierarhului, elaborate de cunoscuți cercetători, profesori universitari, teologi și filologi, între care arhim. Mihail Stanciu (care a editat *Scrieri și Scrisori*), acad. Gabriel Ştrempel (*Opere*), prof. univ. Ion Marian Croitoru, cu o lucrare de autor din 2019, despre *Sf. Antim-apărător al legii strămoșești,* albumul realizat, în 2016, sub coordonarea pr. Policarp Chițulescu dedicat *Operei tipografice*), Zamfira Mihail (care a editat în 2017 un interesant manuscris inedit de predici, aflat în Basarabia), arhim. Sofian Boghiu (*Chipurile Vechiului și Noului Testament*). Importante sunt și contribuțiile altor cercetători, în plan lingvistic amintim pe dna Ioana Feodorov (pentru cartea tipărită în limba arabă, cu sprijinul lui Antim și a domnului Constantin Brâncoveanu pentru creștinii din Orient, operă analizată de curând în cadrul unui amplu proiect), apoi cartea acad. Gheorghe Chivu (care a studiat scrisul liturgic românesc) etc. Mulțumim pentru colaborare Bibliotecii Sf. Sinod, Arhivelor Naționale Istorice Centrale și vă invităm să vă bucurați de materialele prezentate."

Carmen Albu
Bibliograf Manuscrise, Carte rară

„Sunt încântat şi onorat să mă aflu la Biblioteca Academiei Române, ca de obicei, în calitate de colaborator la organizarea unei expoziţii dedicate Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul, în preajma pomenirii sale, care se va întâmpla în 27 septembrie. Titlul pe care l-am ales pentru acest eveniment reflectă aspectul principal al activităţii şi al vieţii sfântului Martir Antim Ivireanul, acesta aş spune caracterizează geniul său şi anume acela de a uni sub acelaşi crez, crezul ortodox, lumi îndepărtate pentru că, de fapt, toată opera lui, toate aceste obiecte de artă, cărţile vechi, manuscrisele pe care le privim nu au fost create pentru ele însele, în sine, ci ele au fost create în slujba acestui crez ortodox, de a sprijini creştinii, care erau într-un imperiu care îi discrimina de foarte multe ori,neavând posibilitatea de a-şi imprima în țara lor, în limba lor, cărţile de rugăciune, de învăţătură, de fapt neavând astfel acces la cuvânt, la lumina cuvântului sfânt. De aceea Sfântul Antim a reusit, el, un georgian, cu suport financiar românesc, să-i sprijine pe greci, pe creştinii vorbitori de limbă slavă, mulţi în jurul nostru, pe georgienii de la poalele Caucazului şi pe românii din Transilvania, care trecuseră prin uniaţie, nu de mult timp, de la venirea lui în Țara Românească.

Iată de ce am considerat că titlul acesta sintetizează cel mai bine lucrarea Sfântului Antim.

Despre personalitatea acestui ierarh, sfântul Antim Ivireanul - chiar m-am întrebat de multe ori, dacă mai avem ce spune despre - însă da, avem ce spune ; personalitatea Sfântului Antim este încă o sursă plină de sevă pentru istorici, teologi, filosofi, lingvişti pentru că nu cunoaştem în întregime şi nu s-a analizat în profunzime opera Sfântului Antim. Şi aici, când spun opera, nu mă refer numai la scrierile semnate de el,pentru că este şi autor de lucrări, ci la întregul său demers distribuit pe mai multe paliere, inclusiv pe cel al activităţii tipografice. Şi dovadă este această mică tipăritură numită *Syntagmation*, care este o carte de rugăciuni, în greacă, pe care am cumpărat-o de câţiva ani de la o licitaţie din Statele Unite, pentru biblioteca noastră, o carte complet necunoscută, tipărită la 1695 la Snagov, şi care arată că activitatea tipografică de acolo a început cu un an mai devreme decât ştiam noi până acum pe de-o parte pe de altă parte ,această cărticică ,a cărei descriere am comunicat-o recent cu ocazia unui simpozion dedicat istoriei cărţii vechi desfăşurat la Alba Iulia. Aceasta include câteva zeci de pagini compuse de Sfântul Antim, în greacă, pentru că el era versat în cunoaşterea limbii greceşti; cartea conține un imn adresat domnitorului, binefăcătorul său, Constantin Brâncoveanu, principele martir, dar şi fecioarei Maria şi, iată deci, că nu ştim încă totul. Iar această cărticică am adus-o pentru a fi cunoscută în expoziţia de astăzi şi o puteţi vedea.

În ultimii ani, numărutl tipăriturilor Sfântului Antim a crescut. Se vorbea până acum de 65-66, iată că a ajuns la 70, până la urmă. Aici aş adăuga că până acum se știa de 65-66 de titluri cu tot cu cele ale ucenicilor lui Antim, dar astăzi vorbim de 70 de tipărituri din care 66 sunt tipărite de Sfântul Antim personal, iar patru sunt tipărite de ucenicii săi, în tipografiile a căror activitate este descrisă în amănunt pe panourile care ne înconjoară.

De altfel, fiecare tipografie a avut un rost foarte bine precizat, unele erau specializate în tipărirea cărţilor în limba greacă, chiar în arabă, la Snagov şi la Bucureşti, în 1701-1702, dar în special în română,în timp ce în slavonă Antim a imprimat foarte puţine.

Cărţile tipărite de Sfântul Antim sunt cărţi de cult, în limba română şi în limbile amintite, dar cuprind şi literatură biblică, sapienţială putându-se constata o anumită diversificare a subiectelor, fapt demn de remarcat că interesul nu s-a limitat numai la cultul bisericesc, care este de fapt, un mijloc de luminare, de cultivare a poporului, pentru toți românii, indiferent de faptul că ei se aflau în imperii diferite, desigur că demersul sfântului Antim a contribuit la cultivarea conştiinţei că ei aparţin aceluiaşi neam.

Domnitorul Constantin Brâncoveanu, al cărui portret nu putea lipsi din această expoziţie, este cel care s-a afiliat la programul de salvgardare a ortodoxiei iniţiat de Patriarhul Dositei al Ierusalimului, marele cărturar, poate cel mai mare teolog al secolului al XVII-lea, pentru că ştim că la sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea au avut loc mai multe dispute dogmatice între biserica latină, protestanţi, ortodocşi, în timp ce ortodocşii nu aveau ocazia de a exprima un punct de vedere, neavînd posibilitatea de a tipări lucrări de răspuns, de apărare, de apologetică şi de polemică totodată, în care şi noi trebuia să criticăm punctele de vedere care nu corespundeau dogmelor noastre, dar aceste cărţi nu puteau fi tipărite în Occident, în spaţiile care erau controlate de cenzura papală, mai ales la Veneţia sau oriunde în Italia, leagănul tipografiilor.

Şi atunci, marele Patriarh Dositei a făcut două lucruri extraordinare. El era autorul acestui program pe care Brâncoveanu l-a finanţat şi l-a adus pe Antim. Dositei al Ierusalimului l-a adus pe Antim în Moldova, la

Cetăţuia ca să deprindă meşteşugul tiparului, pentru ca ulterior Brâncoveanu să-l aducă în Valahia. Dositei l-a plătit pe Mitrofan, fost episcop la Huşi şi mai târziu în scaunul de la Buzău, l-a plătit pe acesta ca să-l înveţe pe Antim meşteşugul tiparului; Dositei este, deci, acela care a stârnit, iată, această personalitate a lui Antim, pe care a cultivat-o, intuind în el multe daruri, printre care poligloţia, de aceea nici chipul lui Dositei nu lipseşte din această expoziţie.

Lui Antim îi datorăm reorientarea credinţei noastre ortodoxe dinspre slavism spre Biserica Constantinopolului, Patriarhia ecumenică şi tradiţia de sorginte athonită, pentru că, de fapt, credinţa ortodoxă este de sorginte bizantină şi de acolo a pornit spre noi şi trebuie să recunoaştem că ortodoxia de limbă greacă este mai aproape de izvoare, acesta era motivul pentru care ei s-au raportat atât de mult la textile scrise în greacă.

Dragostea şi grija lui Antim s-au întreptat către toţi creştinii din Imperiul Otoman, până departe în Georgia, unde l-a trimis pe ucenicul lui cel mai iscusit, cel mai învăţat, Mihail Ştefan, care a tipărit în 1709, o *Evanghelie* expusă şi ea publicului, singura carte georgiană din România, ieşită din ostenelile Sfântului Antim, tipărită, cum am spus, de ucenicul lui, la Tiflis, iar volumul i-a adus lui Antim o imensă bucurie pentru că şi-a putut ajuta conaţionalii şi a simţit nevoia să-l dăruiască domnitorului Constantin Brâncoveanu; exemplarul din vitrină este semnat de Antim şi poartă câteva versuri dedicatorii, în limba română.

Aș dori să remarcați cu multă atenţie *Evanghelia greco-română*, apărută la Bucureşti în 1693, considerată cea mai frumoasă realizare tipografică, din punct de vedere al numărului de xilogravuri pe care le păstrează şi care arată grija de a face lucrul bine.

Constatarea mea este că în lumea din urmă nu existau kitsch-uri pentru că totul se făcea ca pentru Dumnezeu. Se foloseau materiale bune, artişti pricepuţi, lucrul bine şi temeinic făcut, un dar adus lui Dumnezeu cel viu, dar şi compatrioţilor sau celor cărora le era adresat. Şi această *Evanghelie*, aş spune, este capodopera Sfântului Antim, însă aceasta nu înseamnă că nu trebuie să amintim şi de *Proschinitarul Sfântului Munte Athos,* Bucureşti, 1701, cu o hartă foarte interesantă, una din cele mai vechi reprezentări ale Muntelui Athos. Înainte de a încheia, doresc să mulțumesc conducerii Bibliotecii Academiei Române, doamnei Carmen Albu și colegilor săi de la secția de manuscrise și carte rară pentru deschiderea și iubirea de carte concretizate în aceste evenimente culturale. Mulțumiri se cuvin colegilor mei de la Biblioteca Sfântului Sinod care au realizat panourile atât de bogate în ilustrații și informații. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel ne-a binecuvântat și ne-a sprijinit în toate aceste demersuri care presupun eforturi de mai multe feluri, fără de care nu puteam organiza nimic, de aceea recunoștința noastră este deplină.

Vă invit să urmăriţi cu atenţie toate volumele expuse pentru că sunt adevărate monumente culturale şi sper ca pe viitor să aducem în faţa dumneavoastră, prin această cooperare dintre biblioteci, de acum devenită tradițională, şi alte expoziţii care să încânte inima şi gândul, și mai ales, să ne ajute ca în această lume agitată și obositoare să regăsim legătura cu Cel Preaînalt.

Vă mulțumesc!"

Arhimandrit Policarp Chiţulescu
Directorul Bibliotecii Sfântului Sinod

DONAȚIA ACAD. D. N. CIOTORI
DOCUMENTE CARTOGRAFICE - SECOLELE XVII - XVIII

Pe 5 octombrie 2026, în Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a avut loc vernisajul expoziției de hărți “Donația Acad. D.N.Ciotori. Documente cartografice -secolele XVII-XVIII”. Expoziția pune în valoare o parte extrem de importantă din donația făcută în anul 1932 de acad. Dimitrie N. Ciotori, un remarcabil om de cultură, jurist și diplomat român. Din cele 74 de materiale cartografice care alcătuiesc întreaga colecție donată de acesta, publicul poate admira o selecție riguroasă de 45 de hărți și un atlas.

Expoziția este o incursiune în cartografia europeană din sec. XVII-XVIII, ce ne poartă de la estetica barocă a marilor maeștri olandezi, la rigoarea matematică a cartografiei franceze și engleze, completată de minuțiozitatea și precizia cartografiei germane, într-o perioadă în care spațiul românesc era zonă tampon -un teatru de războiîntre cele trei mari imperii: Habsburgic, Rus și Otoman, oferind informații valoroase despre felul în care spațiul carpato-danubiano-pontic era perceput la nivel internațional. Cea mai veche reprezentare cartografică din expoziție este o hartă a spațiului est european, o copie atribuită gravorului Ioannes Schott, după o lucrare ce a apărut în Geografia lui Ptolemeu, publicată la Strasburg în 1513?. Un alt document cartografic de excepție este harta *Die Siebenburg so man sunst auch Transsylvaniam nennt*..., o xilogravură creată de S.Münster și publicată la Basel în jurul anului 1555 în Cosmographia.

Peste este 20 de materiale cartografice din această expoziție au fost realizate în Olanda, un important centru cartografic al lumii, ce s-a dezvoltat datorită spiritului comercial expansionist și a dominației maritime, maeștrii olandezi centralizând informații din întreaga lume, creând astfel, adevărate capodopere artistice și științifice. Succesul lor s-a bazat pe stăpânirea tipăririi în masă și pe perfecționarea tehnicii gravurii în cupru. Olandezii excelau în crearea de atlase masive și hărți maritime esențiale pentru rutele comerciale globale. Dezvoltarea cartografiei olandeze s-a concentrat în jurul câtorva personalități și dinastii de cartografi: precum G.Mercator (creatorul proiecției Mercator -esențială pentru navigație), A. Ortelius (creatorul primului atlas modern),I. Ianssonius, J. Dankerts, N. Visscher, P. Schenk, Valk, F. de Witt etc. Din lista hărților lui A. Ortelius evidențiem: *Transilvania. Hanc ultra vel Transilvaniam, ...et Dacia Ripensis..; Pontus Euxinus,..; Europae: Cum privilegio,..; Romani Imperii Imago: Cum Gratia et Privilegio.*. și *Daciarum, Moesiarum que vetus description...* etc. O altă lucrare valoroasă este *Nova et accurata Transylvaniae descriptio..* publicată de Janssonius și o hartă rară creată de J. Danckerts: *Accuratissima Orientalioris Districtus Maris Mediterranei Tabula,* ce oferă o reprezentare detaliată a bazinului estic al Mării Mediterane.

Principatele Române sunt evidențiate în patru lucrări cartografice ce poartă semnătura lui Nicolaes Visscher: *Totius Regni Hungariae ...; Exactissima Tabula,..; Nouvelle Carte de la Mer Noire; Moscoviae seu Russiae magnae...* iar P Schenk este prezent cu o hartă din 1708 *L’Europe ...* alături de*Typus Generalis Ukrainae*, realizată în colaborare cu G. Valk. Principatus *Valachiae, Moldaviae et Transylvaniae... este o gravură pe cupru realizată de Gerard și Leonard Valk. Frederik de Witt a creat în jurul anului 1690 Turcicum Imperium..o hartă detaliată a Imperiului Otoman la apogeul său. Pe la mijlocul sec. al XVII-lea se constată trecerea de la modelul olandez de cartografie la cel francez despărțirea cartografiei de artă și unirea ei definitivă cu știința. Aceasta a marcat tranziția de la epoca de aur a hărților decorate și comerciale la era cartografiei științifice, geodezice și de stat, hărți obținute prin măsurători geodezice stricte, astronomie și triangulație pe teren.*

Expoziția este o incursiune în cartografia europeană din sec. XVII-XVIII, ce ne poartă de la estetica barocă a marilor maeștri olandezi, la rigoarea matematică a cartografiei franceze și engleze, completată de minuțiozitatea și precizia cartografiei germane, într-o perioadă în care spațiul românesc era zonă tampon -un teatru de războiîntre cele trei mari imperii: Habsburgic, Rus și Otoman, oferind informații valoroase despre felul în care spațiul carpato-danubiano-pontic era perceput la nivel internațional. Cea mai veche reprezentare cartografică din expoziție este o hartă a spațiului est european, o copie atribuită gravorului Ioannes Schott, după o lucrare ce a apărut în Geografia lui Ptolemeu, publicată la Strasburg în 1513?. Un alt document cartografic de excepție este harta *Die Siebenburg so man sunst auch Transsylvaniam nennt*..., o xilogravură creată de S.Münster și publicată la Basel în jurul anului 1555 în Cosmographia.

Peste este 20 de materiale cartografice din această expoziție au fost realizate în Olanda, un important centru cartografic al lumii, ce s-a dezvoltat datorită spiritului comercial expansionist și a dominației maritime, maeștrii olandezi centralizând informații din întreaga lume, creând astfel, adevărate capodopere artistice și științifice. Succesul lor s-a bazat pe stăpânirea tipăririi în masă și pe perfecționarea tehnicii gravurii în cupru. Olandezii excelau în crearea de atlase masive și hărți maritime esențiale pentru rutele comerciale globale. Dezvoltarea cartografiei olandeze s-a concentrat în jurul câtorva personalități și dinastii de cartografi: precum G.Mercator (creatorul proiecției Mercator -esențială pentru navigație), A. Ortelius (creatorul primului atlas modern),I. Ianssonius, J. Dankerts, N. Visscher, P. Schenk, Valk, F. de Witt etc. Din lista hărților lui A. Ortelius evidențiem: *Transilvania. Hanc ultra vel Transilvaniam, ...et Dacia Ripensis..; Pontus Euxinus,..; Europae: Cum privilegio,..; Romani Imperii Imago: Cum Gratia et Privilegio.*. și *Daciarum, Moesiarum que vetus description...* etc. O altă lucrare valoroasă este *Nova et accurata Transylvaniae descriptio..* publicată de Janssonius și o hartă rară creată de J. Danckerts: *Accuratissima Orientalioris Districtus Maris Mediterranei Tabula,* ce oferă o reprezentare detaliată a bazinului estic al Mării Mediterane.

Principatele Române sunt evidențiate în patru lucrări cartografice ce poartă semnătura lui Nicolaes Visscher: *Totius Regni Hungariae ...; Exactissima Tabula,..; Nouvelle Carte de la Mer Noire; Moscoviae seu Russiae magnae...* iar P Schenk este prezent cu o hartă din 1708 *L’Europe ...* alături de*Typus Generalis Ukrainae*, realizată în colaborare cu G. Valk. Principatus *Valachiae, Moldaviae et Transylvaniae... este o gravură pe cupru realizată de Gerard și Leonard Valk. Frederik de Witt a creat în jurul anului 1690 Turcicum Imperium..o hartă detaliată a Imperiului Otoman la apogeul său. Pe la mijlocul sec. al XVII-lea se constată trecerea de la modelul olandez de cartografie la cel francez despărțirea cartografiei de artă și unirea ei definitivă cu știința. Aceasta a marcat tranziția de la epoca de aur a hărților decorate și comerciale la era cartografiei științifice, geodezice și de stat, hărți obținute prin măsurători geodezice stricte, astronomie și triangulație pe teren.*

Ascensiunea cartografiei franceze înseamnă cartografia ca știință de stat, iar tranziția către hegemonia franceză a fost declanșată de viziunea politică a lui Ludovic al XIV-lea din dorința de a guverna eficient, a purta războaie moderne și a cunoaște exact teritoriul.

Dintre cartografi francezi îi menționăm pe: Guillaume Delisle cu: *Le Royaume de Hongrie.. ; Carte particuliere de la Hongrie de la Transilvani..; Carte de la Hongrie et des Pays qui en dépendent...*și două hărți ale Europei. N. Sanson cu: *Estats de l’Empire des Turqs en Europe..; Ilyricum Orientis In quo. Partes II Moesia, et Thracia..; Le Royaume de Hongrie et les Etats qui en ont esté sujets...*Gilles Robert de Vougoundy a realizat trei lucrări cartografice inedite: *L’Europe divisée en ses principaux États,..; Turquie Europeenne, ..; Royaume de Hongrie, Principauté de Transilvanie, ...et partie de la Principauté de Valaquie...*etc.

Pe măsură ce crește și se extinde puterea și influența Imperiului Britanic, activitatea editorială înflorește și în capitala regatului. În expoziția noastră consemnăm 3 hărți decorative, inedite, realizate în 1626 de Jo. Speed: *Europa; The Turkish Empire..;The mape of Hungari..;* faimoase pentru stilul „carte-à-figure”cu opt vederi detaliate ale unor orașe, iar lateral zece personaje în straie locale.

Celebrul cartograf și gravor H. Hondius, a realizat: Novissima Russiae tabula.. iar Edward Wells geograf și teolog englez, cunoscut pentru contribuția sa timpurie în domeniul cartografiei educaționale, a realizat: *A new sett of maps both of Antientand present Geography* .., un atlas cu hărți antice și moderne. Trei hărți de mari dimensiuni, semnate H. Moll conțin Principatele Române: *The Turkish Empire in Europe, Asia and Africa...; A new map of Germany, Hungary,* Transilvania..;This Map of Moscovy, Poland,.. etc.

Emanuel Bowen a realizat: *Anew& accurate map of Turky in Europe...*și A New and Accurate Mapofthe Kingdom of Hungary and Principality of Translivania alături de lucrarea realizată de J. Russell : Turkey in Europe an Hungary..iar Robert Sayer: Hungary and Transylvania .. Moldavia and Valakia, 1774 și Eastern part of the Mediterranean Sea ...

Cartografia germană din această perioadă a fost marcată de o profundă transformare - trecerea de la dominația marilor ateliere olandeze și franceze către o industrie cartografică germană independentă, prolifică și accesibilă, fiind profund influențată de ascensiunea Prusiei ca mare putere militară.

Matthäus Seutter, este prezent în expoziție cu: N*ovissima et Acuratissima Hungariae* ..iar J. B. Homann: *Fluviorum in Europa principis Danubii..; Principatus Transilvaniei in suas quasque Nationes.. ;Regnum Bosniae, una cum finitimis.. o hartă a Balcanilor cu 15 vederi panoramice și planuri aeriene ale orașelor fortificate din regiune.*

O hartă inedită a Europei este: *Europa secundum legitimas* publicată în 1743 de J.B. Homann, alături de lucrarea realizată de J. Sandart: *Moscoviae seu Russiae Magnae Generalis.*

În concluzie: în această perioadă cartografia a trecut printr-o transformare radicală, evoluând de la o artă plină de mituri și aproximări la o știință bazată pe măsurători matematice și astronomice. Trecerea de la xilogravură la gravura pe cupru a permis trasarea unor detalii complexe și inserarea unui text mai lizibil. Statele europene au realizat că hărțile exacte sunt secrete militare și instrumente de control administrativ și fiscal. Monarhii își puteau planifica mai bine taxele, fortificațiile și mișcările de trupe, devenind instrumente de precizie folosite pentru administrarea teritorială, planificarea infrastructurii și strategii militare moderne. Ludovic al XIV-lea a glumit, spunând că „astronomii săi l-au costat mai mult teritoriu decât toate războaiele pierdute”.

Mariana Radu Cabinetul de hărţi

Editat de Biblioteca Academiei Române împreună cu Asociația „Stefadina“

FEMEILE ÎN COMUNISM - ADOPTAREA DECRETULUI 770 DIN 1966

Anul acesta se împlinesc 60 de ani de la intrarea în vigoare a Decretului nr. 770 din 1966, decizie care a instaurat o perioadă neagră pentru femeile din România comunistă. În perioada imediat următoare încheierii celui de-al Doilea Război Mondial, în partea Europei intrată sub sfera de influenţă sovietică se poate observa o schimbare de atitudine în ceea ce priveşte natalitatea. Se va liberaliza accesul la întreruperile de sarcină după modelul sovietic din 1955 (vezi Corina Doboş (coord.), Luciana M. Jinga, Florin S. Soare, *Politica pronatalistă a regimului Ceauşescu. O perspectivă comparativă*, Iaşi, Editura Polirom, 2010, pp. 33-34). Acest fapt, alături de alte fenomene socio-economice precum industrializarea masivă, migraţia de la sat la oraş, implicarea mai accentuată a femeilor în câmpul muncii, va contribui la o scădere a natalităţii destul de importantă în România. Situaţia sovietică utilizată drept model după jumătatea anilor 1950 în ceea ce priveşte legalizarea întreruperilor de sarcină, atât în România, cât şi în alte state din Estul Europei, se baza pe o aşa-zisă emancipare a femeilor. Se declara importantă îmbunătăţirea stării de sănătate a femeilor, se încuraja dorinţa lor de afirmare socială, ruperea de condiţia clasică de mamă şi gospodină, limitată la spaţiul familiei şi căminului (vezi în acest sens detaliat la Jill Massino, *Ambiguous Transitions. Gender, the State, and Everyday Life in Socialist and Postsocialist* Romania, New York, Oxford: Berghahn, 2019, p. 78). Realitatea nu era însă aceea expusă propagandistic. Motivul real era acela că se dorea utilizarea femeilor ca forţă de muncă şi folosirea lor în crearea modelului omului nou, inventat de către regimul comunist. Emanciparea femeilor, accesul facil la metodele de control al sarcinilor vor conduce către o criză demografică. Această situaţie avea să îngrijoreze autorităţile de la Bucureşti care constată că la nivelul anului 1965 România se confrunta cu o criză a natalităţii, de altfel întâlnită la nivelul mai multor state europene.

Populaţia României era, potrivit recensământului din 15 martie 1966, de 19.105.056 de locuitori (ANIC, fond CC al PCR-Secţia Organizatorică, dosar nr. 30/1966, f.1) iar valoarea natalităţii era de 14,6%. Specialiştii în domeniu s-au arătat îngrijoraţi şi au propus diverse măsuri pentru remedierea situaţiei, dar puterea politică nu a apreciat pozitiv niciuna dintre propunerile venite din partea specialiştilor, şi s-a decis intervenţia prin adoptarea unei legislaţii restrictive. Ministerul Sănătăţii semnalase problema scăderii natalităţii, încă din 1965, şi identificase atunci mai multe cauze pentru această situaţie. Printre aceste cauze se numărau: participarea femeilor la procesul de producţie, schimbările socio-culturale, migraţia de la sat la oraş, urbanizarea, scăderea nupţialităţii, creşterea ratei divorţurilor, scăderea influenţei factorului religios sau creşterea nivelului de educaţie al populaţiei. Specialiştii din ministerul menţionat vor propune o serie de măsuri privind limitarea întreruperilor de sarcină, multe dintre ele fiind bazate pe prezentarea riscurilor asociate unor astfel de intervenţii pentru viaţa şi sănătatea femeii, anumite taxe pentru intervenţie menite să descurajeze practica, dar şi o educaţie sanitară cu sfaturi de contracepţie pentru femei.

La 27 septembrie 1966 în şedinţa Comitetului Executiv al CC alPCRsevaaflapeordineadezişi proiectul numit „Propunerile cu privire la reglementarea întreruperii cursului sarcinii, sprijinirea familiilor cu mulţi copii, promovarea natalităţii şi consolidarea familiei” Au fost luate în discuţie toate sugestiile prezentate în şedinţa iniţială din august 1966, precum şi indicaţiile ferme venite din partea lui Nicolae Ceauşescu, astfel că forma Decretului se preconiza a fi una destul de aspră.

Prin adoptarea cu vot unanim a Decretului nr. 770 din 1966 şi prin modificarea Codului Penal cu legile care să permită pedepsirea în cazul întreruperilor de sarcină, se inaugurează o perioadă neagră în istoria femeilor din România. Până la căderea regimului comunist, femeile vor fi utilizate, cu scopul precis de reproducere, în interesul partidului-stat.

La un an de când Decretul nr. 770 se afla în vigoare, la finalul anului 1967, rata natalităţii a crescut în România la 38%, numărul întreruperilor de sarcina fiind mai mic de aproximativ 5 ori faţă de perioada anterioară anului 1966. Se atinsese planul gândit de autorităţi. Creşterea natalităţii a continuat şi pe parcursul anului 1968 în condiţiile în care societatea se afla încă sub efectul şocant al decretului anti-avort, restricţiile erau şi ele extrem de dure, iar pedepsele pentru abaterea de la lege nu erau nici ele de neglijat. Totul părea un mecanism bine pus la punct din care nu se putea ieşi decât aşa cum dorea partidul comunist, cu o natalitate ridicată, cu mii de copii născuţi în folosul construirii societăţii socialiste. Apare astfel aşa numita *Generaţie a decreţeilor sau ceauşeilor,* copiii comandaţi de către regimul Ceauşescu.

După perioada de creştere a numărului de copii născuţi, în urma aplicării politicii pronataliste, începând cu 1969 se va înregistra o scădere a numărului de naşteri. Aceasta demonstrează că oamenii s-au adaptat condiţiilor, au găsit diverse metode, cele mai multe empirice, de a se sustrage aberantelor decizii politice. Din păcate, femeile au fost cele care au decontat dorinţa politică, fiind transformate în adevărate laboratoare de produs copii în scopuri politice megalomanice, ceea ce era frustrant şi umilitor. Se menţionează, de cele mai multe ori doar ca statistică, numărul de avorturi înregistrate oficial în timpul aplicării Decretului nr. 770 dar se vorbeşte mai puţin despre trauma femeilor, atât cea fizică, dar mai ales cea psihică. Această traumă este una continuă, existentă din momentul realizării intervenţiei propriu-zise, cât şi ulterior acesteia, uneori pentru perioade lungi de timp sau chiar pentru întreaga viaţă. Măsurile pronataliste au avut un impact năucitor asupra societăţii româneşti, nu doar în momentul intrării în vigoare a acestor măsuri, ci şi pe întreaga perioadă a existenţei lor şi mult după aceea. Decretul a fost unul dezumanizant, cu urmări pe termen lung, afectarea directă a femeilor (o mulţime dintre ele au murit, altele au fost mutilate pe viaţă fizic şi psihic -) dar şi a copiilor (unii dintre ei născuţi cu handicap în urma procedurilor nereuşite de întrerupere a sarcinii) precum şi a familiilor extinse.

Dr. Nina Cristea Bibliograf
Manuscrise, Carte rară

MINIATURA HRISOAVELOR

În articolul de față dorim să semnalăm câteva acte de cancelarie din vremea lui Constantin Brâncoveanu, păstrate la Biblioteca Academiei Române din București, interesante sub aspectul conținutului, dar mai ales al decorației, creionând, în acest context, și unele trăsături ale miniaturisticii hrisoavelor muntene din acea perioadă. Menționăm că, spre deosebire de ilustrația de carte, ornamentele documentelor oficiale din veacul al XVII-lea, au fost mai puțin studiate, deși cercetările care s-au aplecat asupra manuscriselor brâncovenești (ne referim aici în special la lucrarea Violetei Barbu) au făcut comparații și analogii și cu actele de stat, atunci când acestea erau scrise și decorate de aceiași renumiți și talentați caligrafi.

Așa cum știm, hrisoavele sunt acte oficiale, emise și semnate de domn, adică de autoritatea supremă laică a statului, fiind autentificate cu sigiliu și contrasemnate de membrii Divanului domnesc. Conținutul lor este divers, având în vedere prerogativele întinse ale voievodului, însă cele mai multe dintre ele se referă la întăriri de proprietăți, acestea decurgând din dreptul de *domnium eminens* al suveranului asupra întregului pământ al țării. Detaliul este important deoarece pune în lumină deplina autonomie a Țării Românești în raport cu Imperiul Otoman, sub a cărui protecție tributară se afla, un statut politico-juridic care îi garanta, în schimbul plății tributului, păstrarea instituțiilor proprii, deci și a religie și domniei creștine (cum observăm de altfel și din ornamentația hrisoavelor). Căci, așa cum sublinia regretatul turcolog Mihai Maxim, chiar cu referire la perioada domniei lui Brâncoveanu, faptul că sultanul nu se putea atinge de pământurile țării și nu le putea confisca, cum se întâmpla cu proprietățile mobile, turcii neavând nici dreptul de a-și achiziționa terenuri la nord de Dunăre, toate acestea dovedesc că Principatele Române nu au fost nici transformate în pașalâc, nici măcar asimilate zonelor cu acest statut.

După mazilirea lui Brâncoveanu și uciderea sa în august 1714 (care, prin refuzul de a-și salva viață pământească cu prețul trecerii la islam, a căpătat valoare de adevărată mucenicie, căci a fost jertfă asumată de bunăvoie, pentru că i se oferise opțiunea de a scăpa, prin abjurarea credinței), sultanul i-a confiscat bunurile mobile ale domnului, precum și moșiile de la sud de Dunăre, dar nu și cele din țară, asupra cărora nu avea niciun drept, conform Capitulațiilor.

Spuneam că statutul de autonomie al statului creștin era subliniat și de decorația actelor oficiale, pe care vedem semnul Sfintei Cruci plasat înaintea textului propriu-zis. De asemenea, de cele mai multe ori, litera inițială (de regulă M, de la formula devoțiunii Milostieiu Bojieiu / din mila lui Dumnezeu) era și ea elegant împodobită cu elemente florale (lalele, vrejuri și frunze de acant, bujori, trandafiri, petale de diferite forme), realizate cu cerneluri colorate, chinovar, lichid de aur sau tuș negru. De altfel, așa cum citim în studiile de specialitate, acest decor vegetal, atent elaborat, a fost perceput ca una dintre caracteristicile stilului brâncovenesc, care s-a manifestat în numeroase domenii artistice, în arhitectură, sculptură, în decoraţia pietrelor de mormânt, în gravura de carte şi miniatura manuscriselor vremii. Pe hrisoavele brâncovenești observăm, așadar, în special motive/compoziţii florale, plasate în frontispiciu, la decorația literei inițiale, a chenarului lateral, a scutului pe care se află stema heraldică sau chiar sub text, la monograma domnească. Alături de acvila cruciată, stema Țării Românești, o întâlnim, mai rar însă, și pe cea a Cantacuzinilor, acvila cu două capete şi exemplificăm în acest sens cu documentul din 28 iunie 1698 (Doc. Ist., CXXXIV/26), prin care Constantin Brâncoveanu îi întărea lui Gheorghe Cantacuzino, fiul răposatului domn Şerban Cantacuzino (unchiul voievodului, a cărui mamă, Stanca, era sora lui Şerban), satul Tărăceni din județul Ilfov. Hrisovul, scris pe pergament de Isar logofețelul din București, un activ caligraf al vremii care este posibil să fie totodată și miniaturistul piesei este frumos împodobit la litera inițială cu o compoziție florală, precum și cu acest simbol al familiei, explicabil în acest caz prin beneficiarul actului. Sub text, monograma domnească, în lichid de aur, este însoțită, spre autentificare, de un cartuș cu semnătura autografă a voievodului și cu sigiliul domnesc, timbrat mobil. Textul ne dă câteva date și despre istoricul moșiei; astfel, aflăm că boierul cumpărase 340 de stânjeni de la Stan și frații săi, Caloian și Paraschiva, care îi aveau de moștenire de la părinții lor, însă, deoarece aceste terenuri se aflau lângă alte proprietăți ale marelui boier, Pupezeni și Făurei, localnicii făcuseră tocmeală, de a lor bunăvoie, și îi vânduseră moșia, primind toți banii pentru ele.

Același Isar logofețelul scria și un alt act, pe pergament, datând din 20 decembrie 1695 (Doc. Ist., CCCI/26), emis în București de Constantin Brâncoveanu în favoarea lui Vergo, mare paharnic, căruia îi întărea moșiile Fometești, Negreni și Zvânjoi din județul Vâlcea. Hrisovul are o ornamentație cu totul aparte. Dincolo de simetria și eleganța decorației (textul fiind mărginit

BRÂNCOVENEȘTI

lateral de un chenar cu motive vegetale, flori similare fiind reprezentate și în frontispiciu), ne atrage atenția decorația inițialei M. Aceasta este încadrată într-un chenar, cu flori, deasupra fiind semnul Sfintei Cruci, iar la bază, ascuns între petalele pictate cu lichid de aur, se află un splendid păun, un vechi şi cunoscut simbol cu valențe creștine, pe care l-am întâlnit adesea și pe manuscrise religioase bizantine și grecești, dar și pe primul act de cancelarie muntean, decorat cu icoana Sfântului Ierarh Nicolae, cel din 10 iulie 1614, emis de Radu Mihnea pentru mănăstirea Dealu, condusă de Matei al Mirelor, renumitul caligraf. În hrisovul din 1695, păunul ține în cioc o parte a unui rulou pe care se sprijină litera M, cealaltă parte fiind prinsă de o altă pasăre. Roșul și auriul sunt culori ce trimit la lumea bizantină, iar Crucea, păunul și acvila/vulturul (alături de formula Prin mila lui Dumnezeu) sunt simboluri folosite în texte religioase, cu rol estetic, dar şi pentru valențele lor creștine, așa cum subliniază și textele de tip Fiziolog/Bestiar (cercetate de regretata Cătălina Velculescu) în care păunul amintea oamenilor că nu trebuie să se mândrească cu nimic, ci să conștientizeze că toate sunt daruri ale lui Dumnezeu, așa cum nici păunul nu se laudă cu coada spectaculoasă. Alte documente din vremea lui Constantin Brâncoveanu sunt decorate cu motive zoomorfe, cu șerpi, care subliniază înțelepciunea voievodului (precum cel din 22 aprilie 1692, Doc. Ist. LI/6) sau cu lei înaripați, care susțin scutul cu stema Țării Românești, acvila cruciată (documentul din 30 decembrie 1691, Doc. Ist., CLIX/15). În alte cazuri, compoziția florală a literei inițiale încadrează semnul Sfintei Cruci, precm vedem în hrisovul din 1 mai 1695, scris de acelaşi Isar logofătul, prin care domnul muntean întărea mănăstirilor Brâncoveni şi Bistriţa satele Lazul şi Turburea din judeţul Dolj. Isar logofeţelul din Bucureşti a scris şi actul din 4 iulie 1700 (Sul 194), prin care Constantin Brâncveanu dăruia mănăstirii Adormirea Maicii Domnului din Râmnicu Sărat mai multe moşii în zonă, cumpărate de la Theodosie monahul de la Aninoasa. Ornamentaţia este spectaculoasă prin folosirea din plin a lichidului de aur şi a roşului, iniţiala este amplu decorată cu elemente florale, iar frontispiciul redă stema heraldică, cu acvila cruciată.

Frumoase miniaturi vedem şi pe actul din 12 iulie 1693, scris de Mihai, (Doc. Ist., XLV/84) emis în favoarea marelui paharnic Cornea Brăiloiu un importnt dregător al vremii, care a îndeplinit şi misiuni diplomatice şi militare căruia domnul îi întărea stăpânirea asupra unor locuri de casă din Bucureşti, lângă Dâmboviţa. Terenurilor cumpărate de marele boier, domnul îi mai adăuga o parte dintr-un loc domnesc, pentru *direaptă şi credincioasă slujbă ce slujéşte Domniei Méle şi ţărei*, ca să-şi poată face case şi grădini în Bucureşti. În centrul frontispiciului, pe un scut rotund este plasată stema heraldică, acvila cu crucea în cioc, cu zborul deschis şi ţinând în gheare un rulou cu anul 1693; de o parte şi alta pornesc vrejuri cu flori, colorate cu roşu şi ocru. Litera iniţială, M, având cei doi stâlpi laterali redaţi ca două lumânări, este decorată cu elemente florale şi cu o pasăre în vârf, invocaţia simbolică fiind, la rândul ei, împodobită cu flori, întregul ornament caracterizându-se prin simetrie şi eleganţă, însă conţinând şi simboluri de stat şi creştine. În concluzie, observăm că cele mai multe acte de cancelarie din vremea lui Constantin Brâncoveanu sunt împodobite cu flori, de diferite tipuri, în ample și elaborate compoziții ale literei inițiale, scrise cu chinovar, cerneluri colorate sau lichid de aur; de asemenea, sunt folosite și viniete, cu forme și motive geometrice, care dau simetrie și solemnitate pieselor. Interesante dar mai rar întâlnite sunt motivele zoomorfe, reale și fantastice (păuni, șerpi, lei înaripați), care continuă o tradiție miniaturistică din vremea lui Matei Basarab, păstrată și la Antonie Vodă, Grigorie I Ghica și Gheorghe Duca. Deși foarte rar, am întâlnit totuși și icoane pe actele brâncovenești, acestea nefiind folosite în acea vreme cu predilecție.

dr. Oana-Mădălina Popescu
Bibliotecar - arhivist

La începutul secolului XX, la Craiova apăreau, cu frecvență sporadică, următoarele reviste culturale și literare: „Juna literatură” (1 – 8 apr. 1901), „Patria” (sept. 1901 – 16 apr. 1907), „Presa” (febr. 1902 – 27 oct. 1903), „Aurora” (20 mai 1903 – 29 mart. 1904), „Noua revistă olteană” (1 nov. 1903 – sept. 1904), „Reporterul” (16 nov. 1903 – 6 dec. 1904), „Primăvara literară” (1 febr. 1906), „Freamătul” (1 mart. – 15 mai 1906, 5 mart. 1907), însă cele mai reprezentative și cu o perioadă îndelungată de apariție, de patru decenii, sunt revistele „Amicul tinerimii” (Târgu-Jiu: ian. 1904 – 15 mart. 1911, nov. 1935 – iul. 1941) și „Ramuri” (ce apărea la Craiova între dec. 1905 și dec. 1929 cu reapariție din mai 1934 până în mai 1947).

Titlul „Ramuri” ales de fondatorii Constantin Şaban Făgețel și Dumitru Tomescu, întărește ideea de aderență la curentul sămănătorismului și la acțiunea de răspândire a culturii. Cu primul număr apărut la 5 decembrie 1905, revista era rodul unor inițiative locale care își propuneau să scoată zona Olteniei, în special a Craiovei dintr-o activitate culturală modestă și de a promova încercările literare și implicit a unui climat cultural mai activ. Încă din articolul-program, intitulat „Credințele și gândul nostru” se afirmă: „... lumina călăuzitoare și organizația înțeleaptă se impune atât în domeniul energiilor fizice, cât și în cel al energiilor intelectuale ... scopul nostru este de a culege talentele tinere, neîncercate încă, și semănând în sufletele lor dragoste nețărmurită pentru direcția cea cuminte și sănătoasă, să le dăm prilej să-și încerce aripile chiar în cuibul lor oltenesc. Şi astfel, de-o vrea Dumnezeu să fie cu noroc, odată își va săpa și aici albia un afluent cât mai mic al marelui curent care ne răpește sufletele” (Ramuri, an I, nr. 1, dec. 1905, p. 3-5).

Revista avea ca subtitlu „revistă literară lunară” și a fost condusă neîntrerupt de Constantin Şaban Făgețel și Dumitru Tomescu, care până în 1 febr. 1912 nu erau menționați ca redactori, ci doar sub formula „sub direcția unui comitet”. Încă de la primele numere pe coperta revistei este trecut sumarul care cuprinde texte literare și poezii scrise de autori români, precum și unele traduceri ale scriitorilor din străinătate.

Revista era concepută să apară într-un format mic (23 x 16 cm – 24 x 18 cm), fiecare număr avea 20-22 de pagini și era imprimată în Craiova inițial la tipografia lui Fane Constantinescu și apoi la cea a lui Sache Pavlovici, iar începând din 15 aug. 1912 la editura și tipografia proprie. În paginile acesteia sunt prezentate texte literare (poezie, proză și cronici literare) primii colaboratori fiind Constantin S. Stoenescu, Dem. D. Stoenescu, Lucreția Stergeanu, M. I. Rescu, Constantin Vasilescu și Dinu Vultur. Încă de la nr. 2 din ian. 1906 apare rubrica „Cronica” în care sunt prezentate cărți și reviste literare ce apăreau în spațiul românesc, iar din mart. 1907 își făceau loc și rubricile „Răspunsuri” și „Bibliografie”, în aceasta din urmă fiind menționate cele mai recente apariții editoriale. La finalul fiecărui număr se consemna cronica evenimentelor culturale din Oltenia și din țară. Pe măsură ce numerele se tipăreau constant, în paginile revistei se regăsesc nume ale viitorilor scriitori care își publicau aici primele încercări literare, precum: Ion Agârbiceanu, Elena Farago, Ana Codreanu, Maria Nicolau, Ecaterina Pitiș, George Tutoveanu, Emil Gârleanu, G. C. Ionescu ș.a.

La încheierea primului an de apariție, în articolul „Către cetitori” semnat de Nicolae Bănescu în cadrul numărului 1 din decembrie 1906, se afirmă „... cetită cu interes în Craiova și în alte părți ale țării, colaborarea prețioasă a d-lui Ion Agârbiceanu a făcut să fie bine primită și în Ardeal, unde numără mulți cetitori și colaboratori de talent”, iar misiunea pe termen lung a revistei era ca „pe lângă înlesnirea ridicării și desăvârșirii acelora cari arată o fire înzestrată pentru scris, scopul nostru a fost și este de a pune în mâna publicului de aici o bună literatură românească”. (Ramuri, an II, nr. 1, 1 dec. 1906, p. 1-2).

Apariția revistei în luna decembrie 1905, a făcut ca primii doi ani de vârstă să fie considerați până în luna noiembrie a anului următor, anul I (dec. 1905 – nov. 1906), respectiv anul II (dec. 1906 – dec. 1907), începând cu anul 1908, anul de vârstă coincide cu cel calendaristic (începând cu luna ianuarie); pentru fiecare an de vârstă numerotarea paginilor este în continuare, astfel că anul I (1905/1906) însumează 250 p., anul II (1906/1907) – 330 p., anul III (1908) – 396 p., anul IV (1909) – 904 p., anul V (ian. – sept. 1910) – 432 p., anul VI (10 oct. 1910 – nov. 1911) – 608 p., anul VII (1 ian. – 15 dec. 1912) – 604 p., anul VIII (1 ian.– 15nov./15dec.1913)–496p., nul IX (1 ian. – 1/15 dec. 1914) – 316 p, iar la finalul anilor 1911 și 1912, sunt tipărite și tablele de materii pe anii respectivi. Începând din oct. 1910, revista apare bilunar sau chiar săptămânal din dorința de a pune la dispoziția abonaților cât mai rapid materialele literare primite la redacție. În 1908, la tipografia Sache Pavlovici s-a publicat „Calendarul revistei «Ramuri»” pe anul 1908” alcătuit de C.[onstantin] Ş.[aban] Făgețel și N.[icolae] Vulovici (208 p.) în care erau grupate texte interesante, precum: „Orașele Oltene și mai ales Craiova pe pragul vremilor nouă (1760-1830)” de Nicolae Iorga, „Ne trebue altă Craiovă” de Nicolae Bănescu, „O pagină inedită din istoria Craiovei” de August Pessiacov, „Severinul și împrejurimile” de G.[heorghe] C. Ionescu, „Emigranții la Brazilia” de Mihail Sadoveanu ș.a. În prefața acestuia, C. Ş. Făgețel sublinia faptul că „... oamenii care s’au îndeletnicit cu răspândirea culturii, niciodată nu au uitat această însușire deosebită a calendarului, ci dimpotrivă, au căutat s’o utilizeze, strecurând pe lângă partea pur calendaristică și un bogat material de lectură, făcând prin urmare din calendar și un minunat purtător de învățătură”. (Calendarul revistei „Ramuri” pe anul 1908, Prefața, p. 4).

În articolul lui C. Ş. Făgețel „După patru ani”, tipărit în 1 ian. 1910, acesta face o scurtă prezentare a numerelor apărute până atunci și atrage atenția asupra faptului că „... n-aveam un director al cărui nume să-l tipărim pe coperta revistei, cu litere mari, impunătoare; am avut însă în mijlocul nostru ceva mai presus decât autoritatea unui director; am avut, anume, autoritatea unei convingeri, autoritatea unui crez. Fiecare dintre noi a fost ostașul smerit și credincios, care și-a pus la mijloc toată forța și toată puritatea lui sufletească, pentru a duce aici lupta cea mare în numele crezului nostru” (Ramuri, an V, nr. 1, 1 ian. 1910, p. 1-3).

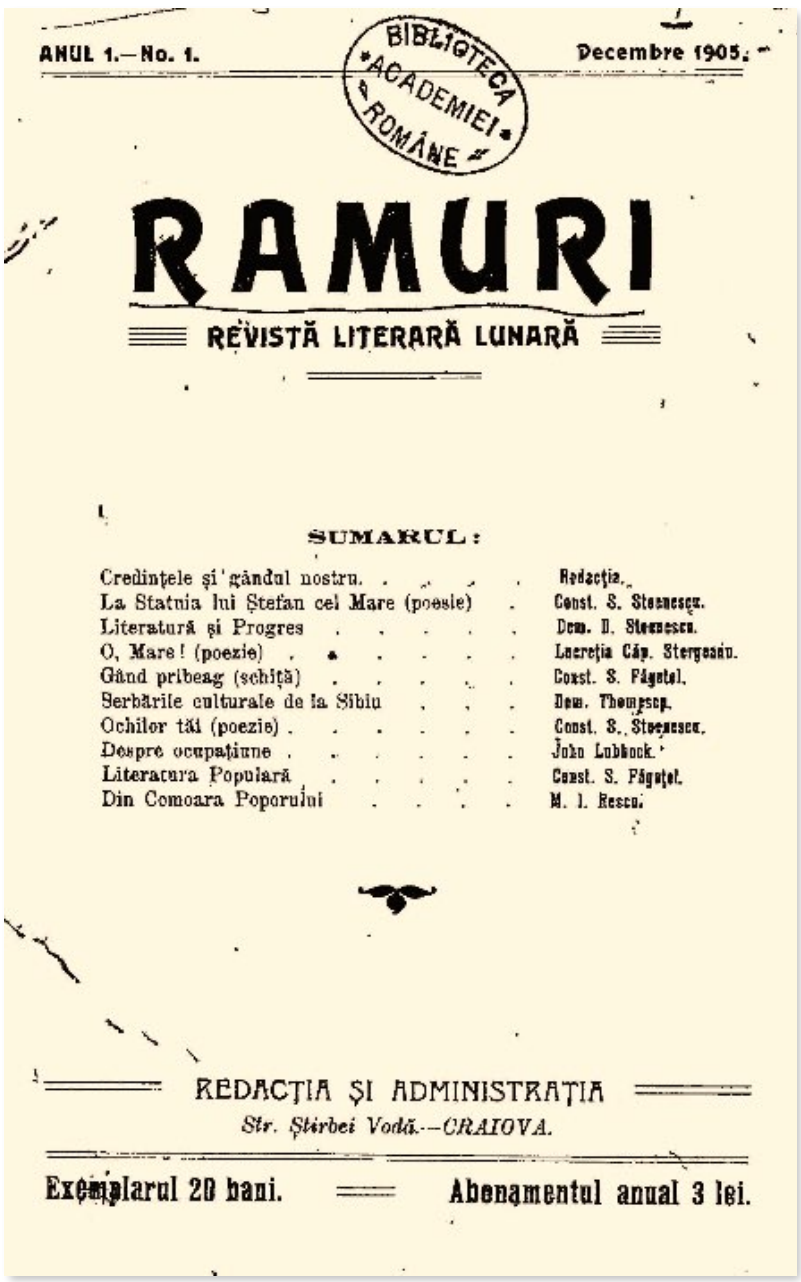
ANUL 1.—No. 1. Decembre 1905.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

RAMURI

REVISTĂ LITERARĂ LUNARĂ

SUMARUL:

Credințele și gândul nostru.	Redacția.
La Statuia lui Ștefan cel Mare (poesie)	Const. S. Stoenescu.
Literatură și Progres	Dem. D. Stoenescu.
O, Mare! (poezie)	Lucreția Căp. Stergeanu.
Gând pribeag (schiță)	Const. S. Făgețel.
Serbările culturale de la Sibiu	Dem. Themistocle.
Ochilor tăi (poezie)	Const. S. Stoenescu.
Despre ocupațiune	John Lubbock.
Literatura Populară	Const. S. Făgețel.
Din Comoara Poporului	M. I. Rescu.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Str. Știrbei Vodă.—CRAIOVA.

Exemplarul 20 bani. Abonamentul anual 3 lei.

PRIMII ZECE ANI DE APARIȚIE (1905-1914)

Dintre colaboratorii mai importanți care au contribuit cu texte literare în paginile revistei la capitolul poezie amintesc pe Aron Cotruș cu: „Clipe de noapte” (an III, nr. 21 din 1 nov. 1908, p. 344), „Tisa” (an III, nr. 22 din 15 nov. 1908, p. 355), „Vremuri grele” (an IV, nr. 1 din 1 ian. 1909, p. 42), „Un glas din Ardeal” (an IX, nr. 3 din 1 febr. 1914, p. 154-155); Nichifor Crainic cu: „Berze” (an VII, nr. 20 din 15 dec. 1912, p. 598), „În taină” și „Cântecul lunii” (an VIII, nr. 12/18 din 15 iun. / 15 sept. 1913, p. 350-351, respectiv p. 376), „Serenadă de demult” (an IX, nr. din 15 apr. 1914, p. 124-125), „Pădurea în amurg” (an IX, nr. 10/11 din 15 mai / 1 iun. 1914, p. 187-188),

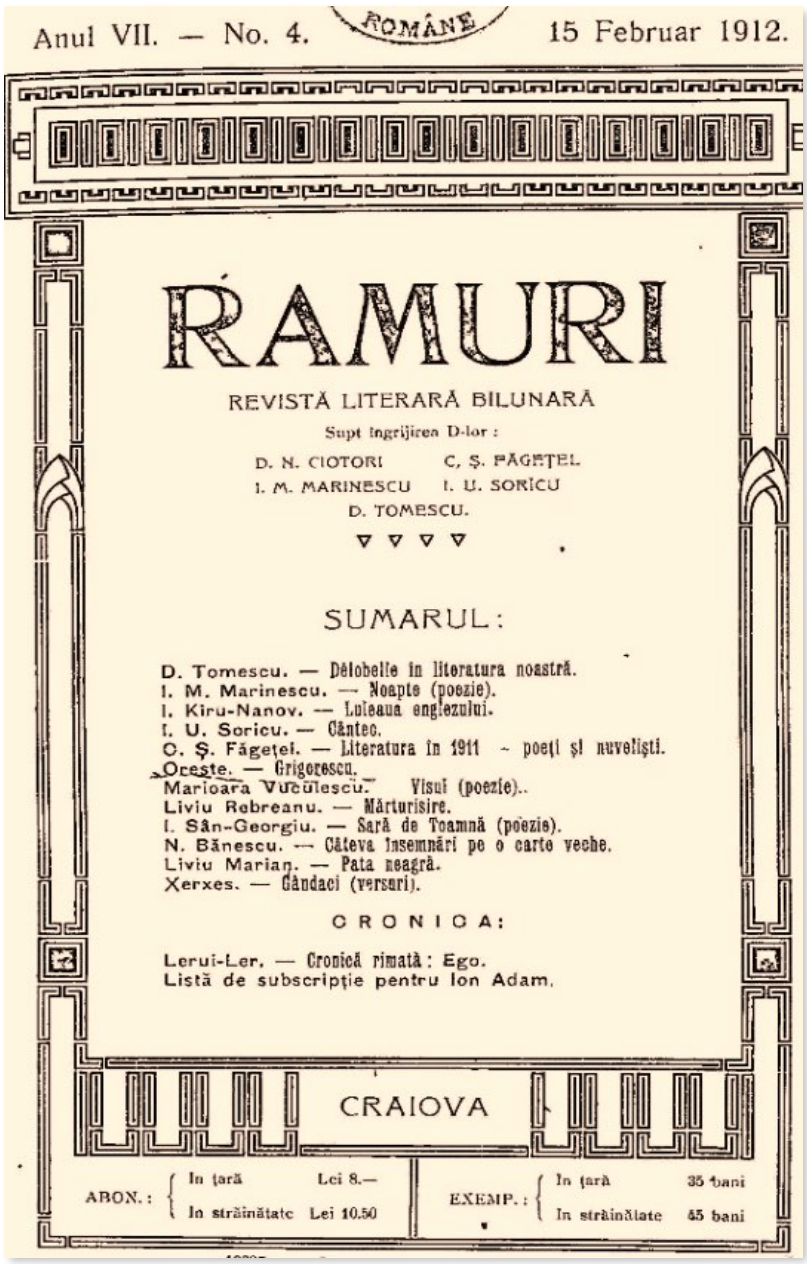

Anul VII. — No. 4. 15 Februar 1912.

RAMURI

REVISTĂ LITERARĂ BILUNARĂ

Supt îngrijirea D-lor:

D. N. CIOTORI C. Ş. FĂGEŢEL
I. M. MARINESCU I. U. SORICU
D. TOMESCU.

SUMARUL:

D. Tomescu. — Dălobelie în literatura noastră.
I. M. Marinescu. — Noapte (poezie).
I. Kiru-Nanov. — Luleaua englezului.
I. U. Soricu. — Cântec.
C. Ş. Făgeţel. — Literatura în 1911 - poeţi şi nuveliști.
Oreste. — Grigorescu.
Marioara Vucülescu. — Visul (poezie)..
Liviu Rebreanu. — Mărturisire.
I. Sân-Georgiu. — Sară de Toamnă (poezie).
N. Bănescu. — Câteva însemnări pe o carte veche.
Liviu Marian. — Pata neagră.
Xerxes. — Dăndaci (versuri).

CRONICA:

Leruï-Ler. — Cronică rimată: Ego.
Listă de subscripţie pentru Ion Adam.

CRAIOVA

ABON.: In ţară Lei 8.— / In străinătate Lei 10.50
EXEMP.: In ţară 35 bani / In străinătate 45 bani

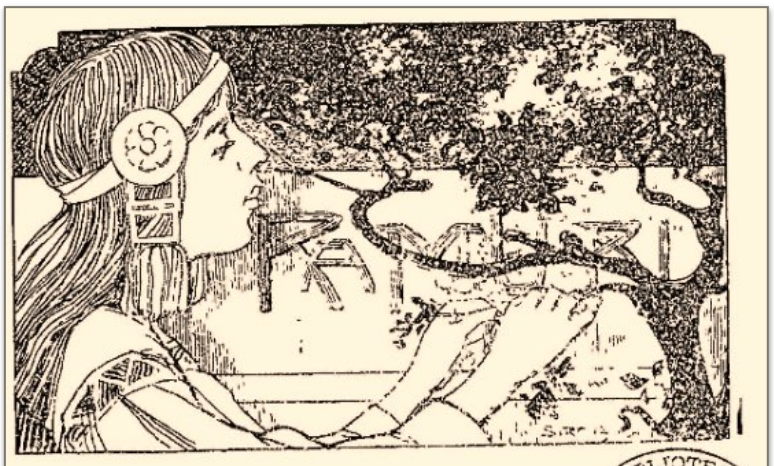

DUPĂ PATRU ANI

La început, eram doui inşi, numai doui. Ţi-aduci aminte, prietene Tomescu? Eram numai noi doi. Tu ereai un visător, un făuritor de planuri; eu, un om care doriam să muncesc şi-mi trebuia un plan. Tu ai dat planul; ai scris cel dintâi articol: *Credinţele şi gândul nostru.*

Articolul tău era un semnal de luptă, un semnal de chemare. Vorbeai despre o strângere la olaltă a tineretului Craiovean, în jurul unui *crez nou,* dela care să pornească o nouă muncă, o nouă viaţă.

Şi revista s'a născut. I-am zis *„Ramuri“*. I-am zis aşa, fiindcă pe vremea aceea, ea nu era decât o mlădiţă sfioasă, răsărită din trunchiul viguros al unui curent literar, care cucerise întregul suflet românesc.

Ţii minte? A apărut întâiul număr. Erai nemulţumit. Era un număr slab şi în sufletul nostru s'a strecurat îndoiala. Am şovăit; am şovăit amândoi. De undeva însă, a venit un glas de îmbărbătare. Era glasul omului în care credeam noi şi care era stăpân pe sufletul nostru, fiindcă-l aveam dela el. Şi-am mers înainte, însufleţiţi de îmbărbătarea lui.

A venit mai apoi *Ionescu-Şişeşti,* omul ordinii şi „Frumosul vis de aur” (an IX, nr. 14/16 din 15 iul. / 15 aug. 1914, p. 244-245) – am enumerat doar poeziile publicate până în anul 1914, însă acesta a fost unul dintre cei mai constanți colaboratori ai revistei, publicând texte până în anul 1924; Elena Farago cu: „E mult de-atunci ...” (an I, nr. 5 din apr. 1906, p. 83), „Scrisoare” (an II, nr. 4 din mart. 1907, p. 97-98), „Rugăciune” (an II, nr. 5 din apr. 1907, p. 125), „Vântului” (an III, nr. 3 din 1 febr. 1908, p. 41), „Nu-i nimeni” (an III, nr. 4 din 15 febr. 1908, p. 63), „Blăstămul aurului” (dedicată Floricăi Iorga în cadrul „Calendarul revistei Ramuri pe anul 1908”, p. 113-119) – aceasta a publicat constant în paginile revistei până în anul 1926; George Topîrceanu cu poeziile: „Chemare” (an II, nr. 5 din apr. 1907, p. 129), „Suflet bolnav” și „Lângă râu” (an IV, nr. 12/14 din 15 iun. / 15 iul. 1909, p. 452, respectiv p. 550), „Țiganii”, „Taina nopții” și „Epitafuri” (an IV, nr. 17/18 din 1/15 sept. 1909, paginile 680, 697 și 719), „Cîntec” (an IV, nr. 19/20 din 1/15 oct. 1909, p. 726) și altele publicate până în anul 1911 inclusiv, și mulți alți poeți. La capitolul proză, între contributorii cei mai constanți, încă de la începutul apariției revistei, îi putem menționa pe Ion Agârbiceanu cu textele: „Fragmente” (an I, nr. 9 din aug. 1906, p. 163-166), „Tuțu Ilie” (an II, nr. 1 din dec. 1906, p. 3-8), o serie de cinci „Fragmente” (publicate între sept./oct. 1906 și iun./iul. 1907), „Nu plânge nime” (an II, nr. 11 din oct. 1907, p. 280-284), „Întârziatul” (an III, nr. 2 din 15 ian. 1908, p. 29-33) și multe altele publicate în paginile revistei până în anul 1922 inclusiv; Nicolae Bănescu a publicat numeroase texte dintre care amintesc: „Mănăstirea Cotmeana” (an II, nr. 7/8 din iun./ iul. 1907, p. 193-199), „Mănăstirea Cobia” (an II, nr. 9/10 din aug./sept. 1907, p. 238-239), „Spre Mănăstirea Butoiul” (an II, nr. 12 din nov. 1907, p. 316-317); Emil Gârleanu a contribuit cu numeroase texte până în anul 1914, dintre care menționez: „Părtașul” (an II, nr. 2 din ian. 1907, p. 34-36), „Un răspuns” (an III, nr. 1 din 1 ian. 1908, p. 4-5), „O rază” (an VI, nr. 1(18) din 10 oct. 1910, p. 8-9), „Călătoare” (an VI, nr. 2(19) din 17 oct. 1910, p. 17-18), „Un volum de capodopere” (an VI, nr. 6(23) din 14 nov. 1910, p. 86-89); Gheorghe Ionescu-Şişeşti a colaborat cu numeroase texte cum ar fi: „Ardealul” din volumul „Note de drum” (an I, nr. 3 din febr. 1906, p. 46-50), „Suflete”, publicate în două părți (an II, nr. 2 din ian. 1907, p. 40-49, respectiv nr. 3 din febr. 1907, p. 87-93), „În Württemberg” (an II, nr. 7/8 din iun./iul. 1907, p. 209-210), „În Stuttgart” şi „În împrejurimile Stuttgartului” (an II, nr. 9/10 din aug./sept. 1907, p. 230-231, respectiv nr. 11 din oct. 1907, p. 294-296), „Student” (an III, nr. 1 din 1 ian. 1908, p. 7-14), „Manheim” (an III, nr. 2 din 15 ian. 1908, p. 34-35) și multe altele, publicate până în anul 1912, de asemenea Henric Stahl a contribuit cu numeroase texte în paginile revistei, până în 1917, dintre care menționez: „Un vis” (an VII, nr. 12 din 15 aug. 1912, p. 363-365), „Pe lună” (an IV, nr. 5/6 din 1/15 mart. 1914, p. 80-82), „De la mobilizare” (an X, nr. 2 din 7 febr. 1915, p. 16-20) și alți numeroși scriitori. Chiar în anii de început ai revistei, pentru a i se conferi un caracter cultural cât mai cuprinzător, în paginile sale s-au publicat și texte folcloristice, mici schițe de teatru, critică literară, precum și câteva traduceri din literatura străină. O foarte scurtă perioadă de timp, între 15 febr. și 1 iun. 1912, sub formula „sub îngijirea d-lor” sunt menționați redactorii: D. N. Ciotori, C. Ş. Făgeţel, I. M. Marinescu, I. U. Soricu, D. Tomescu, iar în perioada 1 ian. – 15 nov. / 15 dec. 1913, subtitlul revistei este schimbat în „Revistă literară ilustrată”.

La sfârșitul anului 1914, în articolul „După nouă ani”, Constantin Şaban Făgeţel și Dumitru Tomescu erau conștienți de faptul că „ ... suntem în ceasul când trebuie să facem o revizuire a curentelor și a tendințelor din viața noastră intelectuală, eliminând tot ceia ce e greșit și păstrând numai elementele cari au dovedit că pe ele se pot răzima puterile creatoare ale sufletului nostru național” și în acest scop „...am propus d-lui profesor N. Iorga o concentrare de puteri în care să intre toți câți au crescut și s-au dezvoltat la școala d-sale. L-am rugat, și d-sa a primit, într-o formă care înseamnă pentru noi un impunător semnal de luptă, să contopim cele două reviste literare: Ramuri și Drum drept, pentru a strânge astfel cât mai multe puteri și pentru a realiza o puternică revistă militantă, din acțiunea căreia să rezulte înlăturarea dezordinii literare.” (Ramuri, an IX, nr. 21/24, 1/15 dec. 1914, p. 289-290).

În perioada 1 ian. 1915 – 15 iul. 1917 Ramuri a fuzionat cu revista Drum drept condusă de marele cărturar Nicolae Iorga și apărea la Craiova și București, până în 10 iul. 1916, iar între 10 mart. și 15 iul. 1917 la Iași, cu titlul și subtitlul „Drum drept. Revistă literară săptămânală” (82 de numere) avându-l ca director pe Nicolae Iorga și redactori pe C. Ş. Făgeţel și D. Tomescu (ambii, menționați până în 15 mai 1916), acestora li s-a alăturat și I.[on] U. Soricu (între 15 sept. 1915 și 15 mai 1916). În perioadele 1 mart. 1919 – 15 dec. 1921 și ian. 1928 – dec. 1929, revista avea să reapară la Craiova cu titlul inițial, fără a fi indicat comitetul de redacție, iar în perioada ian. 1922 – apr. 1927 cu titlul compus Ramuri Drum drept aflându-se din nou sub conducerea lui Nicolae Iorga, cu redactorii: Ion Agârbiceanu, George Bogdan-Duică, Nichifor Crainic, C. Ş. Făgeţel, I. U. Soricu, D. Tomescu. După patru ani de întrerupere, revista reapare cu titlul inițial din luna mai 1934 și avea să continue până în luna mai 1947 (anul 42, nr. 5). Seria nouă a revistei avea să apară din 1964 până în prezent, cu același titlu, dorindu-se continuitatea cu cea veche, de orientare tradițională.

Bibliografie

Firan, Florea, Marta Firan, (1905-1947), București, Editura Enciclopedică Română, 1972.

Firan, Florea, Presa craioveană (1838 – 2007), Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2007.

Părnuță, Gh., Nicolae Andrei Istoria cărții, presei și tiparului din Oltenia, Craiova, Editura Oltenia, 1994.

Tîlvănoiu, Ion D., Floriana Tîlvănoiu Publicații periodice din Olt și Romanați, Caracal, Editura Hoffman, 2013.

Luminiţa Radu
Bibliograf, Bibliografia Naţională

PROGRAMMA TIPOGRAFIEI SF. MITROPOLII (1852)
UN SPECIMEN TIPOGRAFIC ROMÂNESC ÎNTRE TRADIȚIE, ARTĂ ȘI PROMOVARE

Tipărită la București la 14 septembrie 1852, cu prilejul inaugurării noii încăperi a Tipografiei Sfintei Mitropolii, *Programma Tipografiei Sf. Mitropolii* reprezintă una dintre cele mai interesante realizări ale tiparului românesc din secolul al XIX-lea. Deși are forma unei foi volante comemorative, documentul depășește cu mult această funcție, reunind caracteristicile unui catalog editorial, ale unui specimen tipografic și ale unui program cultural destinat să ilustreze nivelul artistic și tehnic al unuia dintre cele mai importante ateliere tipografice ale Țării Românești.

Momentul apariției sale coincide cu o perioadă de transformări profunde ale societății românești În deceniul premergător Unirii Principatelor, dezvoltarea învățământului, afirmarea culturii naționale și modernizarea instituțiilor au determinat o creștere a producției editoriale. Tipografia Mitropoliei ocupa un loc central în acest proces, fiind principalul centru de imprimare a cărților liturgice, dar și a numeroase lucrări didactice și culturale.

Programma surprinde tocmai această etapă de tranziție, în care tradiția tipografică bizantino-slavă coexistă cu influențele occidentale și cu procesul de modernizare a limbii și culturii române.

Din punct de vedere compozițional, foaia volantă este concepută cu o remarcabilă rigoare artistică. Întreaga suprafață este încadrată de un amplu chenar ornamental, alcătuit din vrejuri vegetale, frunze de acant, volute și arabescuri inspirate din ornamentica manuscriselor și cărților religioase tipărite în secolele XVII–XVIII. Chenarul nu îndeplinește doar o funcție decorativă, ci constituie o demonstrație a bogăției clișeelor ornamentale aflate în patrimoniul tipografiei, oferind cititorului o imagine asupra resurselor grafice pe care instituția le putea utiliza în publicațiile sale.

Compoziția este structurată în trei registre distincte. Registrul superior este dominat de titlul monumental *PROGRAMMA TIPOGRAFIEI SF. MITROPOLII*, executat din litere policrome de mari dimensiuni. Utilizarea simultană a alfabetelor latin și chirilic ilustrează unul dintre cele mai importante procese culturale ale epocii: trecerea treptată de la grafia tradițională la alfabetul latin. Tipografia transformă chiar titlul într-o demonstrație a diversității caracterelor de literă pe care le deținea, sugerând că foaia volantă trebuie privită și ca un specimen tipografic destinat promovării propriilor posibilități tehnice.

În jurul titlului sunt dispuse numeroase cartușe ornamentale, fiecare numerotat. Aceste elemente demonstrează că documentul funcționa și ca un adevărat catalog comercial al ornamentelor tipografice. Beneficiarii puteau identifica și solicita anumite frontispicii, rame sau vignete pentru propriile tipărituri, ceea ce conferă *Programmei* o funcție apropiată specimenelor tipografice occidentale din aceeași perioadă. Din această perspectivă, documentul poate fi considerat unul dintre cele mai timpurii cataloage ilustrate ale unei tipografii românești.

Registrul median concentrează principalele simboluri ale autorității religioase și culturale. În centrul compoziției se află vulturul bicefal, emblemă a tradiției bizantine și simbol al autorității Bisericii Ortodoxe. Reprezentarea sa, cu aripile desfăcute și coroana imperială deasupra celor două capete, exprimă continuitatea spirituală a Ortodoxiei și legitimează activitatea editorială desfășurată sub patronajul Mitropoliei. Sub vultur apare monograma lui Hristos (XP), înconjurată de raze luminoase, sugerând că întreaga activitate tipografică se află sub ocrotirea divină.

Ansamblul este completat de o impresionantă varietate de frontispicii, inițiale ornamentale, medalioane, rame florale, motive vegetale și simboluri creștine. Diversitatea acestor clișee demonstrează nivelul artistic ridicat al atelierului și capacitatea acestuia de a executa lucrări de o mare rafinament decorativ. Deosebit de remarcabilă este policromia, realizată în roșu, verde, albastru și negru, performanță tehnică deosebită pentru anul 1852 și dovadă a stăpânirii unor procedee tipografice avansate. În același registru sunt inserate două coroane vegetale purtând inscripțiile *Vivat Pater Patriae* și *Vivat Pater Ecclesiae*, care exprimă dubla apartenență instituțională a Tipografiei Mitropoliei. Utilizarea limbii latine conferă documentului prestigiu intelectual și reflectă orientarea culturii românești către valorile clasice și occidentale. Tot aici sunt integrate texte poetice și maxime morale în limbile română, latină și franceză, demonstrând caracterul cosmopolit al mediului intelectual bucureștean din epoca pașoptistă. Registrul inferior este rezervat gravurilor religioase și programului editorial. Cele două xilogravuri îl reprezintă pe Moise primind Tablele Legii și pe Arhanghelul Mihail, protector al Bisericii și simbol al dreptății divine. Între ele este plasată deviza *Concordia et Caritas*, care sintetizează idealurile promovate de Mitropolie: unitatea, armonia și iubirea creștină. Dincolo de valoarea iconografică, aceste imagini demonstrează calitatea artistică a clișeelor utilizate și capacitatea tipografiei de a realiza ilustrații destinate cărților religioase.

Partea inferioară a documentului prezintă principalele lucrări aflate în pregătire pentru tipar, oferind o imagine fidelă asupra programului editorial al instituției. Sunt anunțate volume liturgice fundamentale, precum *Mineiul de Ianuarie*, lucrări canonice (*Prescurtare din Pravila bisericească*), cărți destinate educației religioase (*Istoria Vechiului și Noului Testament*), volume de spiritualitate și chiar lucrări de cultură generală, precum *Vorbire asupra istoriei universale*. Prezența acestor titluri demonstrează că activitatea Tipografiei Mitropoliei depășea cadrul strict confesional, participând activ la răspândirea culturii și la formarea intelectuală a publicului românesc.

Din punct de vedere lingvistic, *Programma* constituie un document reprezentativ pentru etapa de tranziție a limbii române moderne. Alternanța alfabetelor chirilic și latin, utilizarea limbilor română, latină și franceză, precum și coexistența

vocabularului tradițional bisericesc cu neologismele occidentale reflectă transformările culturale caracteristice mijlocului secolului al XIX-lea. Limbajul solemn și ceremonial, specific publicațiilor oficiale și religioase, este susținut de formule encomiastice și de o retorică menită să consolideze prestigiul instituției și autoritatea sa culturală. Prin concepția sa artistică, bogăția ornamentelor, policromia, varietatea caracterelor tipografice și programul editorial pe care îl promovează, *Programma Tipografiei Sf. Mitropolii* reprezintă una dintre cele mai importante mărturii privind nivelul tehnic și artistic atins de tiparul românesc la mijlocul secolului alXIX-lea.

Programma Tipografiei Sf. Mitropolii nu reprezintă doar o foaie volantă comemorativă, ci unul dintre cele mai timpurii exemple românești de comunicare editorială instituțională. Prin reunirea funcțiilor de catalog editorial,specimentipograficșimanifest vizual al unei tipografii, documentul marchează trecerea de la tipografia tradițională, orientată exclusiv spre producția de carte, la o instituție conștientă de propria imagine publică și de necesitatea promovării serviciilor sale. În acest sens, *Programma* poate fi considerată un precursor al catalogului editorial modern din spațiul românesc.

Ion Volcu, Bibliograf,
Serviciul Periodice Foi volante

TEZAUR Foaie a
Bibliotecii Academiei Române.
Calea Victoriei Nr. 125,
Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE
Redactor șef:
Petre Mihai Băcanu
Redactori:
Gabriela Dumitrescu,
Lorența Popescu,
Oana Lucia Dimitriu,
Luminița Kövari,
Carmen Albu
Tehnoredactare/Prezentare grafică:
Hașegan Ștefan Dumitru
Gabriela Dumitrescu

Tezaur (București)
ISNN 2784 062X ISNN-L 2784 - 062X